

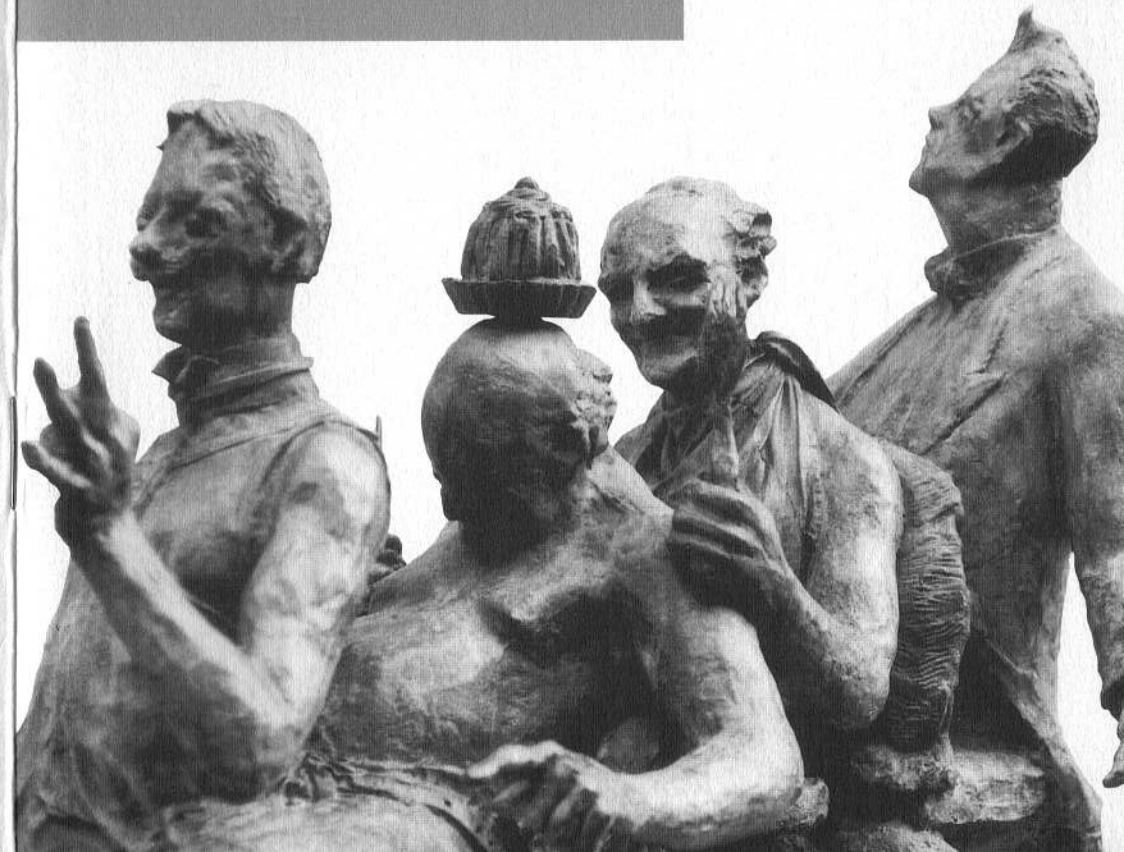
3 maandelijks contactblad
Jaargang XXVII 1996 nr 2

Maaseik ^{de} enaar

De vier Maaseiker (on)deugden

*Deze prachtige beeldengroep van de hand van de kunstenaar Roland Rens symboliseert de vier Maaseiker (on)deugden, nl. **Kaal, Lui, Lekker en Hovaardig.** Dit kunstwerk, dat in de Bosstraat prijkt, werd aan de stad Maaseik geschonken door de "Stichting voor Cultuur" en op zondag 21 augustus 1994 onthuld door burgemeester Gh. Vermassen.*

Maaseik ^{de} enaars

Inhoudstafel

- 45 Woord vooraf
- 46 Werkgroep Documentatie Maaseik 10 jaar
- 47 Maaseikenaars in den vreemde
- 51 In memoriam L. Vanminsel en M. Raedschelders
- 52 Vreemde vogels in Maaseik
- 54 De Nieuwenhof en de stam Nyssens
- 62 Blindeninstituut op bedevaart naar Sweikhuizen
- 63 "Aan de Müalemester", Name eines Hauses im Selfkant
- 64 Over de tienden in Heppeneert (17de - 18de eeuw)
- 75 Nog een café "De Beurs" te Maaseik
- 76 Maaseik zendt zijn zonen uit: Jos Stryckers
- 78 Maaseiker peperkoekbakker in Aken
- 79 "De Maaseikenaar" feliciteert
- 82 Z.D.H. Dré I, Prins Carnaval 1996 Maaseik
- 83 De stroomvoorziening te Maaseik
- 86 Uit het dagboek van dokter Michiel Korsten
- 87 Restaurant "De Posthoorn" in gids "Streekbieren in Vlaanderen"
- 88 Aw Mezeiker leedsjes en gedichsjes
- 88 Jules Gonther (aanvulling)
- 89 Waardevolle schenking aan het Documentatiecentrum Maaseik
- 90 Liberalen winnen de gemeenteraadsverkiezingen in 1866
- 92 Verbroedering oudgedienden 3de Brigade "Rumbeke" bezocht Maaseik

Omslag:
Fotografie Roger Maes
Vormgeving:
Ontwerpstudio Segers-Westhovens

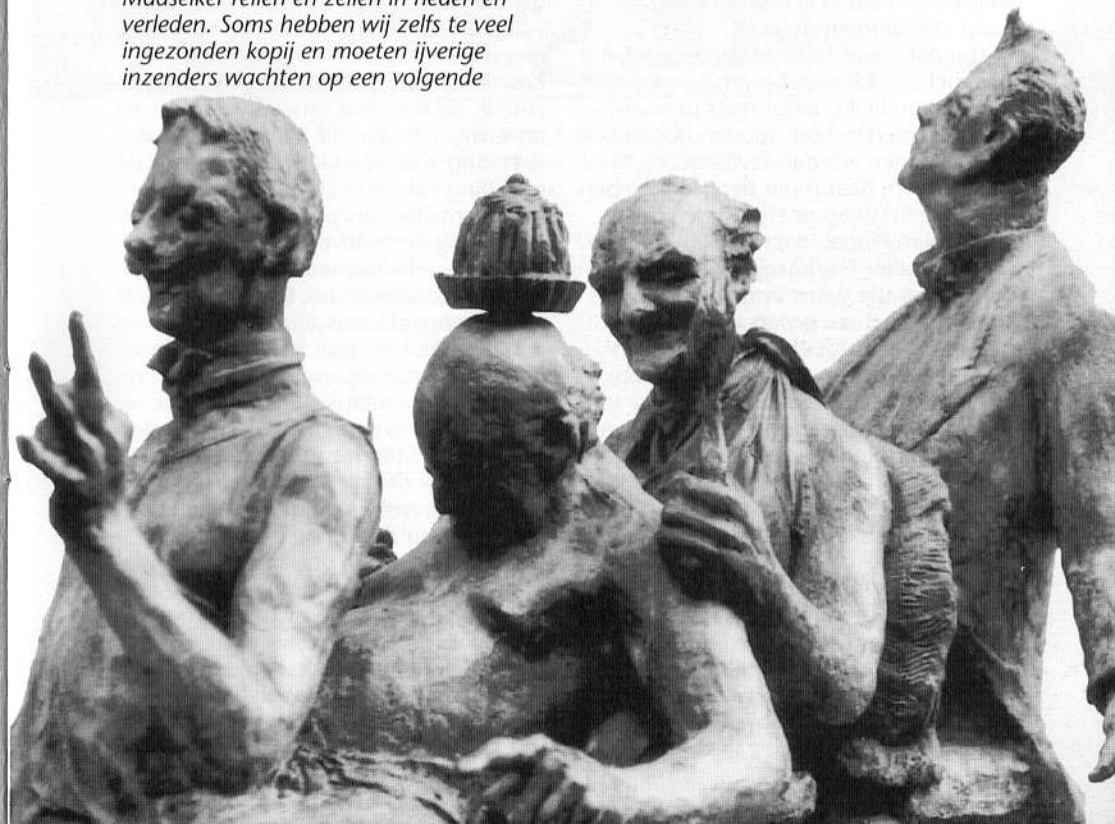
De onvoorspelbare natuur had ook nu weer haar weersgrillen. Terwijl vorige jaren de neerslag en de verwante overstromingen voor heel wat ongemakken zorgden, was het deze keer de ijzel die menigeen onaangenaam verraste bij zijn late terugkeer of zijn vroeg vertrek. Gelukkig heeft elk jaar vier seizoenen. Na de trieste herfst en de toch wel bijtende koude winter dit jaar, kondigt zich een zoveelste lente aan, die overal blij nieuw leven belooft.

De grote schoonmaak start in huis en tuin. Dat merk je zelfs aan de ingang van het Maaseiker recyclingpark - vanaf 2 mei '96 met betaalpenning -, waar het soms aanschuiven is voor al degenen die thuis binnen of buiten grondig opruimden, afdankten en vernieuwden. Ons tijdschrift kreeg onlangs uiterlijk ook een professionele, erg geslaagde opknappbeurt. De inhoud trachten wij zo gevarieerd mogelijk klankbord te laten blijven van het Maaseiker reilen en zellen in heden en verleden. Soms hebben wij zelfs te veel ingezonden kopij en moeten ijverige inzenders wachten op een volgende

uitgave eer hun zoek- en schrijfspanningen verschijnen. Wij proberen alles zo eerlijk mogelijk te spreiden. Een primeur is toch wel dat ons tijdschrift vanaf dit nummer in de nieuwe spelling, in september 1997 pas officieel en verplicht, verschijnt. Onze consciëntieuze correctoren studeerden hard en gaan hiermee een uitdaging aan. Niemand is onfeilbaar, toch trachten wij qua spelling die exclusieve pauselijke eigenschap te benaderen. Alvast een zonnige lente, weer veel leesgenot en vergeet het niet: bloemen van geluk moet je zelf planten en liefst het hele jaar door.

Woord vooraf

de redactie 45

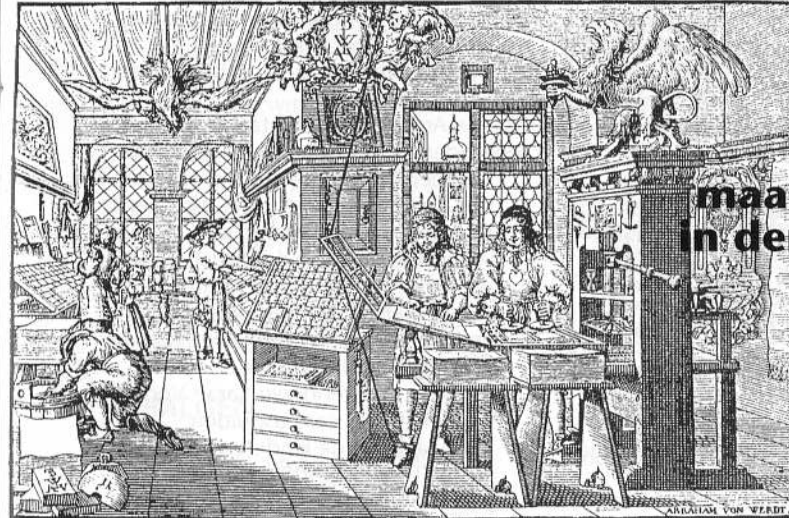
Werkgroep voor Documentatie bij een tienjarig bestaan

46 *Martin Boonen*

Wist u dat in de 19de eeuw maar liefst een tiental weekblaadjes in onze stad werden gedrukt? De exemplaren zijn haast alle verloren gegaan. Wist u dat vanaf 1830 Maaseik gezegend was met een bloeiend verenigingsleven? Van hun archief is haast niets bewaard. Deze jammerklachten zouden nog enkele regels kunnen worden verdergezegt. Maar waar het om gaat is dit: tien jaar geleden besloot een groep geestdriftige en enthousiastelingen daar iets aan te doen. **De Maaseiker werkgroep voor Documentatie werd opgericht en sindsdien is deze groep erin geslaagd een schat aan documenten over het recente verleden van onze stad voor het nageslacht te bewaren.** Duizenden foto's, doodsbrieven, gedachtenisprentjes, familie- en verenigingsarchief, affiches enz., kortom een waardevolle schat aan informatie over ons verleden is ondertussen ontdekt, verzameld, geklasseerd en geïnventariseerd. En dit alles staat nu ter beschikking van de belangstellende. En gedurende die voorbije tien jaar resulteerde dit alles niet alleen in een reeks succesvolle tentoonstellingen, doch ook in verscheidene publicaties over het

verleden van onze stad. De laatste loot aan deze publicatie-stam is een rijk geïllustreerd boekje over de historische en volkskundige achtergrond van Maaseiks meest bekende culinaire specialiteit: de Knapkoek. Wie trouwens de naam van de auteur, de heer Jaak Smeets hoort, denkt onvermijdelijk aan dit Maaseiker gebak. Jarenlang was hij als lesgever actief in de opleiding van onze Limburgse bakkers. Voor tientallen recepties in het Maaseiker verenigingsleven leverde hij deze veredelde scheepsbeschuit en het jaarlijkse volksfeest, het bakken van de reuzenknapkoek was zijn persoonlijk initiatief. De heer Jaak Smeets was dan ook de meest aangewezen persoon om over diezelfde Knapkoek een letterlijk boekje open te doen. (verkrijgbaar tegen de prijs van 500 fr. bij de leden van de werkgroep). Dit alles om onze lezers te melden dat het tienjarige bestaan van de werkgroep in alle eenvoud zal gevierd worden met enkele opendeurdagen, waar de geïnteresseerden kunnen kennis maken met de werking van de groep een met de verschillende collecties. De dagen zullen gehouden worden op zat. 10 en zon. 11 mei a.s. telkens van 10 tot 12 en 13 tot 16 uur. Tot weldra !!!

Nadat wij in enkele vorige artikels Maaseiker matrozen, soldeniers en studenten op hun verre tochten volgden, willen wij dit maal over een grote groep van vreedzamer stadsgenoten vertellen die in vreemde contreien hun fortuin zochten.

*Boekdrukkerij in de 17de eeuw (houtsnede A. von Werdt)
Het was de uitvinding van de boekdrukkunst die de snelle verspreiding van het protestantisme mogelijk maakte*

Algemeen bekend is de reeds vroege Vlaamse aanwezigheid in vreemde landen. Vanaf de veertiende eeuw reeds vestigden handelaars van bij ons zich over geheel Europa als commerciële agenten. In sommige steden groeide deze aanwezigheid zelfs uit tot belangrijke Vlaamse gemeenschappen. Maaseik, noch het gehele Graafschap Loon, heeft echter nooit een grote rol gespeeld in de Europese handel, maar toch constateren wij een Maaseiker aanwezigheid in heel wat landen. Vooral vanaf de 16de eeuw veroorzaakten het protestantisme en de godsdienstoorlogen een grote uittocht uit onze gewesten en tienduizenden verlieten de zuidelijke Nederlanden om het vege lijf van de Spaanse vervolging-

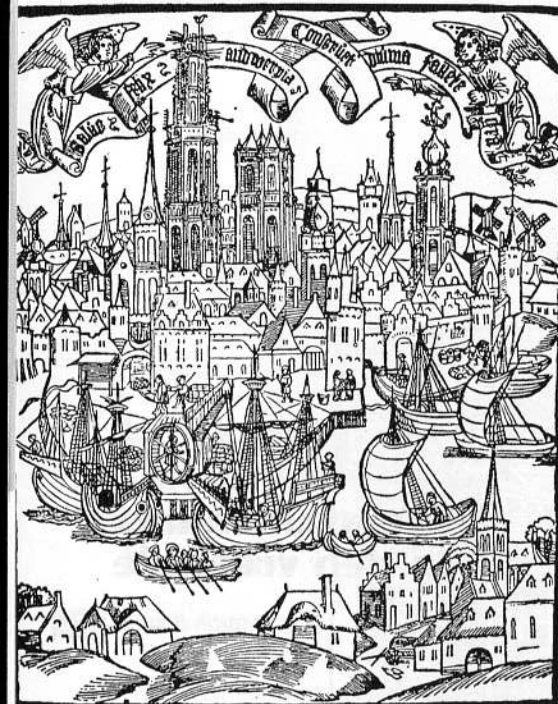
maaseikenaars in den vreemde

Martin Boonen 47

en te redden en hun nieuw geloof in hervormde streken in alle vrijheid te beleven. Ook uit Maaseik waar de Lutherse leer heel wat aanhangers telde, vertrokken er tientallen naar Noord-Nederland, Duitsland of Engeland. Doch ook in die periode waren er niet alleen uitwijkelingen om geloofsredenen, ook om economische motieven vestigden zich leden van Maaseiker koopmansfamilies in de vreemde.

ANTWERPEN

In de poortersboeken van Antwerpen vindt men heel wat Maaseikenaars van wie sommigen zich trouwens later in Amsterdam zouden vestigen, toen na de val van Antwerpen in 1585 de economische rol van de sinjorenstad tot

Antwerpen 1515.
Houtsnede naar Flandria Nostra.
Velen verlieten de stad na de inname door de Spanjaarden

een einde kwam en de Spaanse bezetting alle vrijheid van religie onmogelijk maakte. Deze Antwerpse poortersboeken vermelden volgende Maaseikenaars- Jan Creemers, zoon van Paulus, van beroep was hij houtzager en hij ontving het burgerschap op 10 september 1563.

- Hans Steynen, kuiper, verwierf het burgerschap op 5 mei 1564.
- Jan Haecken, mandenmaker in 1565.
- Jacob van Eertvelde, zoon van Nijs in 1564.
- Merten Coenen, straatwerker
- Matthijs van Nederhoven in 1564. Hij zou te Antwerpen in de specerijhandel, vooral peper, een aanzienlijke rol spelen.
- Hans Costers.
- Jan van Sfocken.

AMSTERDAM

Niet minder dan 23 personen uit het

huidige Belgisch-Limburg staan vermeld in het poortersboek van Amsterdam over de jaren 1531 - 1604, waaronder vijf Maaseikenaars. Hierbij dient opgemerkt dat niet alle inwijkelingen erin slaagden het burgerschap te verwerven. Denk maar aan de grote Vondel die in het register niet voorkomt. Volgens hedendaagse onderzoekers dienen we trouwens de cijfers ook nog met zes te vermenigvuldigen, rekening houdend met de familieleden.

Ook de Amsterdamse notariële akten vermelden verscheidene Maaseikenaars.

- Vooreerst zijn er de afstammelingen van de familie Vogels, die zich eerst in Antwerpen en later in Amsterdam vestigde. Reeds op 4 februari 1558 werd Aert Vogels Lenaertssoen te Antwerpen als burger ingeschreven en later maakte de familie fortuin in Amsterdam. Uit 1645 is er een testament bekend van Sarah Vogels waarin zij 300 carolusgulden vermaakt aan de kinderen van haar zuster Tanneke, 400 gulden aan Jenneke Vogels van Maaseik, 175 gulden aan de kinderen van haar zuster Suzanna, 100 gulden aan de lutherse kerk en 25 gulden aan haar dienstmeid. Tot haar universele erfgename benoemde zij haar zuster Eva.
- Ook een tak van de belangrijke familie Pergens vestigde zich in de vreemde. Dit blijkt uit een Amsterdamse akte van 16 mei 1605, een contract tussen Willem Pergens, wever, en Jacob en Joannes Pergens, beiden kooplieden te Amsterdam.
- De belangrijkste Amsterdamse koopman Jeremias Luls was blijkbaar eveneens uit Maaseik afkomstig. Hij was de zoon van Mathias Luls die uit Maaseik naar Londen was uitgeweken. Op 4 december 1606 gaf deze Jeremias Luls bij akte toelating aan Christoffel Puytlickx, burgemeester van Maaseik, voor het beheer van zijn aandeel in een Maaseiker erfenis.

- Verder was er nog Hendrick Philipsen uit Maaseik die in Amsterdam betrokken was bij de graanhandel met Moscovien (Rusland) zoals blijkt uit een akte van 1618. Uit datzelfde jaar dateert ook een contract over een bedrag van maar liefst 33.000 gulden.
- Een akte van 1622 maakt gewag van een Philip Philipsen, wonende in Dordrecht, in verband met een ongedekte wissel ter waarde van 253 gulden;
- Tenslotte vermelden wij nog dat de grote wijnhandelaar Hans Blatt, afkomstig uit Kopenhagen en wonende te Amsterdam, gehuwd was met Anna Maria Gielen uit Maaseik (1680). Deze Blatt was eveneens betrokken bij de Hollandse IJslandvaart (1).

NIJMEGEN

Ook in Nijmegen hadden zich verschillende Maaseikenaars gevestigd en er het poorterschap verworven.

- Brauws Peter, vetsleyter. Verwierf op 13 oktober 1615 het gratis burgerschap. De man was om religieuze redenen uitgeweken en hij was lid van de Nederduits gereformeerde gemeente van Nijmegen.
- Bruins Derryck, vetsleyter en kramer. Op 7 september 1625 betaalde hij 13 gulden 10 voor het gewone burgerschap en op 25 januari werd hij grootburger. Van Selyck Hendryck, van beroep swaertveger, werd burger op 20 juni 1627.
- Derrycks Willem, radmaker. Op 4 november 1601 ontving hij het burgerschap waarvoor hij 4 gulden 10 betaalde.
- Ernst Johan, kleermaker. Hij huwde te Nijmegen op 1 mei 1636 en enkele dagen later verwierf hij er het burgerschap.
- Geurts Vanderheggen Lambert. Hij

huwde er op 13 december 1663 en ontving een tiental dagen later het gratis burgerschap.

- Wilmot Hendrick, gratis burgerschap op 31 december 1690.
- Van den Eynde Margriet, kraamster. Zij was om religieuze redenen uitgeweken. Was lid van de Nederduits Gereformeerde gemeente en ontving er op 18 oktober 1615 het gratis burgerschap.
- Van Emmesen (Ommesen) Christiaan, hij betaalde op 22 december 1612 een bedrag van 13 gl 10 voor het burgerschap.
- Van Emmesen Albertus
- Van Emmesen Gerrit (2)

ITALIE

Aangetrokken door de weelde en de welvaart van de Italiaanse steden weken reeds in de loop van de 15e en 16de eeuw heel wat wevers en andere vaklui uit naar Rome of Firenze.

Voor Rome vermeldt de ledenlijst van de Broederschap der Schoenmakers tussen 1420 en 1692 de Maaseikenaars (4)

- Joannes van Papenhoven (1569) en
 - Willem Baix (Bex?) (1603).
- In de ledenlijst van de Broederschap Santa Barbara (1471) van Firenze vinden we (3)
- Symon Johans son van Aldenaic aus Flandern, blauwverver en
 - Wilhelm van Eyck, paardenkoopman.

SPANJE

Later in de loop der 17de eeuw, gingen heel wat leden van Maaseiker koopmansfamilies hun fortuin zoeken in andere zuiderse landen en wel vooral in de Spaanse steden.

- Zo was er Roberto de Winthusen, koopman in Porto de Santa Maria in Hispaniën. Hij was de zoon van Mathias Winthuysen.
- Zijn broer Peter Winthusen was koopman in Cadiz (5).
- Een akte van 1683 maakt gewag van

een zekere Reynaldo de la Haya, waarschijnlijk de verspaanste naam van Derhaeg, geboren te Maaseik en wonende in Cadiz. In genoemd stuk verklaart hij een bedrag van 90 pattacons schuldig te zijn aan Sieur Dionys Nijpels van Maaseik die hem in Spanje op 23 april 1682 een zwart slaafje had verkocht (6).

- Ook leden van de Maaseiker familie Claessens hadden zich in Spanje gevestigd. In 1667 woonden Hendrick en Reyner Claessens als bankiers in San Sebastian, een van hun zusters woonde in Amsterdam (1). Deze Hendrick Claessens wordt in 1671 vernoemd als coopman der stad Amsterdam zoals blijkt uit een akte waarin hij samen met Gerard Vreissen, burger en koopman te Maaseik en "voer desen met Sieur Claessens in compagnie van coopmanschap geweest sijnde binnen St. Sebastiaen, een machtiging verleend aan Petrus van de Mortel koopman in Amsterdam, en dit om van een zekere Sieur Calros Mutselier koopman tot Laguna de Theneriff in Canariën", een bedrag van te eisen van 12.662 realen en 6 maranidine (?) in zilver. (8)

ENGELAND

Zoals reeds gezegd verlieten gedurende de 16e eeuwse godsdienstoorlogen vele hervormingsgezinde families onze streken. De Luikse kroniekschrijver Chapeauville maakte zelfs voor Maaseik gewag van 35 ambachtslui die samen met vrouw en kinderen de stad verlieten om elders hun godsdienstige overtuiging in alle vrijheid te kunnen beleven. De meesten van hen zijn zonder twijfel naar de noordelijke Nederlanden uitgeweken; doch velen trokken ook naar Engeland. Zo komen ook in de kerkregisters van Austin Friars Church in Londen de volgende namen van Maaseikenaars voor die aldaar een huwelijk sloten.

- Jacob Beelen, trouwt op 22 augustus met Sara van den Hove, uit Emden.
 - Peter van den Berghe, trouwt er op 5 mei 1594 met Lynken Schouteden eveneens van Maaseik en weduwe van Godefridus Masus.
 - Denijs Bartholomeus trouwt er op 2 mei 1596 met Margareth Jansz van Haamstede in Zeeland.
 - Hendrik Bincke van bij Maaseik trouwt er op 17 mei 1608 met Sarah Jansz van Londen.
 - Janneke van Hove, weduwe van Matheus Luls trouwt er op 20 juni 1587 met Lodewijk Blommaert van Antwerpen.
 - Hendrick Aelmans trouwt er op 8 januari 1578 met Lyntken Janssen van Antwerpen, weduwe van Christae Christiaen Crabbe. (9)
- Andere Maaseiker personen in Engeland zijn o.a.
- Walter Steffens van wie op 19 juli 1582 de schepenen van Bedbury het kerkelijk huwelijk oorkonden met Bert Lensen (10)
 - Op 11 augustus 1595 verklaart Paulus Typots van Londen dat de genaamden Catharina Bormans, weduwe van Jan Campers, Martinus Struys en Hans Heynen, allen geboren te Maaseik en woonachtig in Neuwington bij Londen een rente verkopen aan Isaac Lensen eveneens geboren te Maaseik. (11)

Geraadpleegde bronnen:

- (1) Simon Thomas, *Onze IJslanvaarders*.
- (2) J.A. Schimmel, *Burgerrecht te Nijmegen 1592-1810. Geschiedenis van de verlening en Burgerlijst Tilburg 1966*. Geciteerd door T.J. Gerits. *Poorters van Nijmegen*. In *Limburg 1967*, 7-8, p. 169-170.
- (3) Battistini Mario. *La confrérie de Sainte Barbe à Florence. Comm. Royale d'Histoire. Brussel 1933*.
- (4) Maurice Vaes; *les fondations hospitalières flamandes de Rome*. In *Bulletin de l'Institut Historique Belge de Rome*, jg. 1919. beide werken geciteerd door J.E. Leunis. *Limburgse ambachtslieden der 15de en 16de eeuw in Italië*. In: *O.L.L. 1955 nr. 1 p. 24-40 en nr. 2 p. 41-51, nr. 3 p. 89-100*.
- (5) Notaris Claessens 729; 21.1.1676. RAH.
- (6) Maaseik Gichten 20, 224 RAH.
- (7) Not. Van Meeuwen 4679, 628 R.A.H.
- (8) Not. Claessens 728, 80. RAH.
- (9) C. Roodenburg *Vlaamse emigratie naar Engeland*. In: *Vlaamse Stam*, IV, 1968, nr. 2, p. 203.
- (10) *Maaseik Oorkonden* 77. RAH.
- (11) *Maaseik Oorkonden*, 80. RAH.
- (12) M. Hendrickx en H.H. Zech. *De Maaseiker familie Bex in Duitsland*. In *Limburg 1963*, 7-8 p. 238.

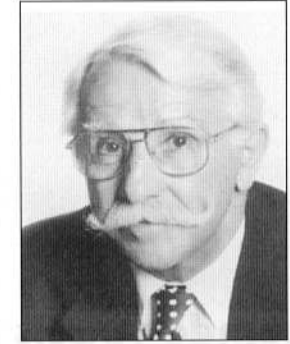
Lambert Vanminsel

Gedurende vele jaren was zijn naam een begrip in het sportgebeuren en het uitgaansleven van onze stad. Dank zij de vriendelijke inzet van zijn vrouwtje Nelly en zuster Maria werd zijn café een trefpunt waar alle verenigingen en iedereen zich thuis voelden. Zijn café was een soort ontmoetingshuis of een klein cultureel centrum.

Baer kende velen en velen kenden en waardeerden hem om zijn vriendelijke omgang en correctheid in zijn handelen. Het overlijden van zijn echtgenote Nelly (1984) was voor hem een zware beproeving, maar Baer zette door tot in 1987, toen hij zijn café doorgaf aan zoon Baerke.

Hij genoot ten volle van zijn 'opruststelling'. Een babbel met vrienden, een zomers terrasje meepikken, een korte fietstocht, een bezoekje aan de wekelijkse markt, genieten van zijn kleinkinderen, waren voor Baer voldoende om zich tevreden en gelukkig te voelen. Ook toen de ziekte hem in de greep kreeg, bleef hij hopen op een spoedig herstel. Eens de eindejaarsfeesten voorbij, hoopte hij dat alles weer goed zou worden Baer overleed op nieuwjaarsdag 1996.

Jacques Hellings

Mathieu Raedschelders

Een zoveelste, echte Maaseikenaar ging van ons heen. Na een kortstondige ziekte overleed in de leeftijd van 67 jaar een breed bekende figuur.

Hij was een gentleman, die dolveel hield van zijn geboortestad. Heden en verleden ervan, zelfs de kleinste, typerende bijzonderheden, interesseerden hem. Wat kon hij gezapig vertellen en fantaseren. Op zijn "Vita Bene" was hij vele jaren niet alleen "de stuurman", doch ook de gewaardeerde muzikale entertainer op zijn voorkeurinstrument "de trekharmonika". Tjeu was actief in heel wat verenigingen. Zijn laatste groot engagement gold de 11-11-11-actie.

Dank voor zo veel vriendschap en inzet voor en in Maaseik. Ook in Spanje zullen ze je missen. Adios!

Mon Raetschelders

De notenkraker

Vreemde vogels in Maaseik

52 Miel Opdenacker

Onze natuurvriend Jaak Geelen ontdekte in het magazijn van de bibliotheek van Maaseik een merkwaardig boekje. Hij geeft hieronder een korte samenvatting en vrije vertaling.

Mededeling betreffende enkele zeldzame vogels in Limburg gevangen in 1888 en 1889. Oorspronkelijke titel: "Note sur quelques oiseaux rares capturés dans le Limbourg en 1888 en 1889." par le Dr. C. Bamps (Hasselt, W. Klock, Ing. de Gouv. Provincial).

In dit boekje vonden we enkele zeer merkwaardige gegevens. Wat ons vooral interessant leek was de tijdsgesest. Zo bemerkt u dat men zonder schroom bij de inventarisatie gebruik heeft gemaakt van een drastische techniek: "neerschieten".

Maar positief zijn, nu terug naar 1888 en 1889.

1) Op 5 februari 1888 bezorgde Dr. M. Nijssens van Maeseyck ons een prachtig mannelijk exemplaar van de Grote trap (Otis tarda). Hij had dit de dag voordien gedood te Rothem in gezelschap van 6 anderen van dezelfde soort. Deze vogel,

afkomstig uit de steppen van Hongarije, Rusland en Siberië komt slechts zeer zelden op bezoek in onze streken.

- 2) Op 2 oktober 1888 schoot M. Emile Ory een prachtexemplaar van de Notekraker (Nucifraga caryocatactes). Op de 20ste ontvingen we nog enkele geschoten exemplaren. Op 15 november liet M. Chantraine ons enkele exemplaren geworden geschoten in de heide.
- 3) Op 2 oktober en 5 november 1888 werden verschillende kruisbekken (Loxia curvirostra) afgeschoten te Hoeselt.
- 4) Van de Siberische zandhoen, nu Steppehoen (Syrrhaptus paradoxus pall), werden in 1888 zeer veel exemplaren afgeschoten. Daar men dacht met een soort patrijs te maken te hebben werden er enkele exemplaren van "Syrrhaptus" (afkomstig uit de streken van Mol en het Kamp van Beverlo) verkocht op de markt te Hasselt.

In dit merkwaardig boekje wordt ook nog melding gemaakt van ontvangsten van vogels die geschoten werden in onze

provincie, o.a. enkele exemplaren van de witbandkruisbek, purperreigers en zwarte zwanen.

Met dit artikel willen we vooral de noeste werkers aan de redding van de ons nog resterende natuur een hart onder de riem steken. Het tij keert ... ! Dank je Jaak, voor dit artikel dat duidelijk de mentaliteit van toen weergeeft ten aanzien van de natuur. Het tij keert inderdaad. Maar veel reden tot optimisme hebben we toch niet.

De natuurbescherming staat nog in zijn kinderschoenen bij ons en het is pas sinds vorig jaar dat VZW Natuurreservaten een eigen afdeling heeft opgericht in Maaseik.

Eerlijkheidshalve mogen we hier niet vergeten te melden dat onze Maaseikenaren Pierrot van Haelst, Rik Theuwissen en Jan Sanders al jaren de stuwende kracht zijn achter de natuurvereniging Stichting Limburgs landschap.

Over de aloude Nieuwenhof in het Ven en de kleurrijke stam Nyssens

54 Piet Henkens

De stam Nyssens, die onlosmakelijk verbonden is met de Nieuwenhof in het Ven te Maaseik, heeft de laatste eeuwen een opvallende en belangrijke rol gespeeld. Vooral in de medische wereld, in het gerecht en op het gebied van "handel en nijverheid" vervulden de Nyssenssen voorname taken. De naam Nyssens is een vleivorm van de voor-naam Nijs of is afgeleid van de naam Nijs-zoon. Nijs is een afkorting van Denijs of Dionisius. In het familiearchief zijn gegevens opgenomen die er op wijzen dat de wieg van de Nyssens in Opoeteren stond, waar de naam Nijs nog fel verspreid is. Dat is een innovatie, temeer omdat Jacques Nyssens (1757-1816) uit Maaseik, die huwde met Catharina Eyckholt, meestal als stamvader aanzien werd. Het gezin Nyssens-Van Eyckholt werd gezegend met 13 kinderen. Dit gezin woonde te Maaseik in het Munnikenhuis maar in de zomer trok men naar het buitengoed in het Ven.

We laten hier eerst de voorouders van Jacques Nyssens volgen:

Ouders:

Hubert Nysens (Maaseik 1712-Maaseik 1773) X Marie Anne Loyens (Maaseik

1724-Maaseik 1785) Gehuwd te Maaseik in 1752.

Grootouders:

Peter Mathias Nyssens (Maaseik 1681-Maaseik 1725) X Joanna Sueten (Maaseik 1679-Maaseik 1746) Gehuwd te Maaseik in 1707.

Overgrootouders:

Mathias Nyssen (Opoeteren 1655-Maaseik 1724) X Anna Catharine Wouters of Wolters (Maaseik 1660-Maaseik 1702) Gehuwd te Maaseik in 1678.

Zo te zien is Mathias Nyssen in 1702 naar Maaseik gekomen en heeft hij daar de hand aan de ploeg geslagen. Hij moet onder een goed gesternte geboren zijn want zijn achterkleinkind Jacques Nyssens was een schatrijk man. Daar had de vrouw van Jacques natuurlijk ook een aandeel in.

De rijke Jacques

Jacques Nyssens, geboren te Maaseik op 11 januari 1757 werd ten doop geheven door oud-burgemeester en kerkraadlid Jacobus Loyens en Catharine Elisabeth Loyens.

Hij stierf op 59-jarige leeftijd op 27 mei 1816 's middags in het huis "Op het Munnikenklooster", sectie Molen.

Jacques Nyssens huwde op 5 september 1783 te Maaseik met Catherine Elisabeth Eyckholt die te Maaseik geboren werd op 3 juni 1759 en er stierf op 24 november 1828. Zoals gezegd werden 13 kinderen geboren die allemaal, uitgezonderd de kadet Louis Nyssens, Maaseik verlieten en elders hun geluk zochten.

Emile Nyssens vertelt over zijn grootvader Jacques dat die nogal rijkelijk kon leven van zijn eigendommen. Hij was te Maaseik van 1782 tot 1791 griffier van het schepengerecht. Hij bewoonde te Maaseik een eigen woning die voorheen als kloosterhuis had dienst gedaan voor de Minderbroeders. Later werd het huis opgenomen in het complex van de Zusters Ursulinen. Voorts had hij een buitengoed, genaamd

"Nieuwenhof" waar hij 's zomers met zijn gezin verbleef.

Volgens Albert Nyssens die een familie-genealogie samenstelde in 1949, bezat Jacques Nyssens verschillende boerderijen. De pacht die hem betaald moest worden betrof een dertigtal landerijen en verder trok hij interesten van een veertigtal leningen.

In de Franse Tijd, toen er geruchten waren dat Opstandige Boeren voor de Bospoort stonden, om af te rekenen met de Franse bezetters verliet Jacques Nyssens de stad met een bootje over de Maas. Hij vertoefde in gezelschap van de Franse commissaris Dodé die met de dood bedreigd was. Hieruit zou men kunnen afleiden dat Jacques Nyssens toentertijd sympathiseerde met de Franse bezetter, maar dat is niet zeker. Een ander familielid Lambrecht Nyssens was kanunnik bij het collegiaal kapittel van de St.-Catharinakerk.

Ook de Eyckholts (aangetrouwde familie) konden adelbrieven voorleggen.

Ze waren afkomstig van Rotterdam en kochten in 1769 het kasteel Eyckholt in Roosteren aan van het geslacht van Rossum.

Jean Henri Eyckholt was in de Nederlandse Tijd burgemeester van Maaseik: van 1817 tot 1820 en van 1824 tot 1830.

Nazaten Nyssens - Eyckholt

De jongste zoon van Jacques was Louis Nyssens (1800-1875). Hij huwde met de Pruisische barones Eleonora de St. Remy (°Millen 1793 - +Nieuwenhof 1865). Louis Nyssens was te Maaseik kandidaat notaris, provincieraadslid, gemeenteraadslid en van 1842 tot 1848 de tweede burgemeester na de onafhankelijkheid van België. In de kerk van Aldeneik bevindt zich een brandraam dat geschonken werd door de familie Louis Nyssens - de St. Remy. Zijn zoon Gerard Hubert Nyssens (°Nieuwenhof 1833 - + Nieuwenhof 1859) huwde met Mathilde Fassin uit

Spa waar ze in 1838 geboren werd en in 1898 stierf.

De volgende stamvoortzetter is Gerard Louis Nyssens (°Spa 1860 - + Spa 1895). Hij huwde in 1886 in Luik met Gabrielle van den Avyle (°Aalst 1866 +Etterbeek 1957).

Hun zoon Maurice (°Spa 1887 +Nieuwenhof Maaseik 1934) huwde in 1917 in Herstal met Madeleine Rensonnet (°Luik 1883 - + Leuven 1963) Deze laatsten zijn de ouders van Paul Nyssens, die samen met zijn vrouw Julienne Helleputte, momenteel de Nieuwenhof bewoont.

Een bruid van 17 jaar

Een zijtak van de stam Nyssens-de St. Remy begint met Leonard Nyssens, geboren te Maaseik op 6 november 1835. Hij was geneesheer van beroep, lid van de medische commissie van Limburg en Ridder in de Leopoldsorde. Hij huwde op 11 augustus 1866 te Maaseik Louise Bernière, te Luik geboren op 20 februari 1849. De bruid had toen de aantrekkelijke leeftijd van een tiener nl. 17 jaar.

Dokter Leonard Nijssens woonde aanvankelijk op de Nieuwenhof maar na een erfdeling van de goederen, moest hij (met grote tegenzin) "het huis der voorvaders" verlaten. Hij oefende daarna zijn beroep uit in de woning "Oude Post", Grote Kerkstraat nr 33 te Maaseik. Dokter Leonard stierf te Maaseik op 12 juli 1914. Hij was toen bijna 79 jaar. Zijn vrouw overleed te Maaseik op 5 februari 1925 in de leeftijd van 76 jaar.

Waarom naar Kessenich

Dr. Leonard Nyssens had een bekwame zoon Joseph die was afgestudeerd als geneesheer-apotheker. Joseph werd geboren op 1 april 1872 op de Nieuwenhof. Op 5 december 1899 werd hij te Kessenich ingeschreven in het

55

bevolkingsregister.

Toen vader Leonard hoorde dat zijn zoon als dokter naar het kleine dorpje Kessenich trok, hoorde hij het in Keulen donderen. "Wie gaat er nu in Kessenich als dokter wonen" donderde hij "In dat 'boregaat' zou een vogel niet eens zijn nest willen bouwen." De reden van deze plotse beslissing was dat de zoon altijd zijn eigen zin doordreef en thuis op de gekste momenten van de dag binnenviel alsof het daar een duiventil was. Zo verscheen hij steevast aan tafel als de dis al was afgeruimd. Bij de zoveelste opmerking, luidt het verhaal, maakte Nijssens junior zijn ouders duidelijk dat voor hem de klanten vóór alles gingen. "Mijn zieken hebben me nodig" riep hij luid en teatraal. Maar vader Leonard was ook geen doetje. "Ge moet en ge zult op tijd komen eten" kaatste hij de bal terug "zo niet, dan gaat ge maar op een ander eten." "Goed, dat doe ik" was het antwoord. In Kessenich lag in die tijd aan de grens het befaamde hotel Simons-Schreurs. Jos Nijssens was er goed bevriend en ging er op logies. "Ge moet niet ongerust zijn" stelde de waardin hem gerust "Ge krijgt hier heel veel klanten, daar zal ik wel voor zorgen." Die voorspelling kwam uit. Spoedig stonden lange rijen bij de dokter aan te schuiven. Ze kwamen uit de wijde omgeving, ja zelfs uit de Kempen en het Duitse grensgebied.

Sprookjeshuwelijk en familiedrama

Dokter Nijssens junior huwde op 15 juni 1901 met Juliana Vlecken (zuster van de vrouw van dr. Driane uit Maaseik) die toen 18 jaar was. De verliefde Juliana was geboren te Rotem op 25 februari 1883. Toen ze in het huwelijksbootje stapte woonde ze op de Markt in de woning Vlecken. De bruidegom was een goede partij: ridderlijk, bekwaam, sportief en afkomstig van een gegoede familie. Ondertussen is de stam van dr. Jos Nijssens uit Kessenich uitgestorven. Op 30 maart 1907 werd de enige dochter Nelly geboren. Ze huwde op 27 oktober 1931 te Kessenich met Jules Gerard, rechter te Mechelen en substituut van de militaire auditeur (brigade Piron). Hun enig kind Eric Gerard werd te Hasselt geboren op 14 september 1932. Eric overleed al op 26-jarige leeftijd te Kessenich op 13 juni 1959. Toen was zijn moeder ook al overleden. Dat gebeurde te Bonheiden op 15 december 1957 toen de auto die bestuurd werd door Nelly Nyssens, door een verkeerd maneuver te water geraakte waarbij zij verdronk. Haar man overleed een paar jaar later. De hele familie is begraven op het kerkhof te Maaseik in de familiegrafkelder.

De prachtige villa van Dr. Nijssens te Kessenich

Aloude Nieuwenhof

De oudste vermelding van de Nieuwenhof dateert van 1634. Uit dat jaar wordt een pachtakte vermeld in "De Geschiedenis van de Landbouw in België." van de hand van Paul Lindemans. Er is een nota opgenomen die zegt "dat de halfman recht heeft op jaarlijks tien bunder voerland voor de paarden." (Deel 1 blz. 412). Op de kaart van Fricx (1744) staat de hoeve Nieuwenhof aangeduid onder de benaming "Neuhoven". En in het bevolkingsregister van Maaseik anno 1666 worden Herman en Cornelia Backhuys genoemd als eigenaars van de Nieuwenhof.

Een zichtkaart uit het begin van de eeuw. De Nieuwenhof wordt er omschreven als "Buitengoed, Venne Maeseyck". Vooraan verschillende vrouwspersonen; links de sjieke dames, rechts de pachteres met twee kinderen. De heren gaven forfait voor de foto.

De benaming Nieuwenhof wordt soms in verband gebracht met de Oudenhof die een eindje verder naar het zuiden gelegen is, maar er bestaat geen zekerheid of de Oudenhof ook ouder is.

Toen de Nieuwenhof op zijn hoogtepunt was hoorden bij het statige herenhuis een pachterswoning, schuren, stallingen, bergplaatsen, een bakoven, een schapenstal en een vijver. Het goed was omgeven door weiden, landerijen en bospartijen. 's Winters waren de wegen naar Maaseik bar slecht, maar de Nyssensen gebruikten sjezen en koetsen om naar de stad te rijden. Nabij het goed is er nog een kleine woning die wat afgelegen ligt en "klus" genoemd wordt. Woonde hier vroeger een kluizenaar? Of was de benaming "klus" eerder schertsend bedoeld omdat het huisje zo klein is?

Advokaat Claessens, een rijke weldoener

In 1795 was de Nieuwenhof eigendom van advocaat Louis-Jacques Claessens, schepen van Maaseik. De man was ongehuwd. Bij de komst van de Franse Revolutionairen in 1795 koos hij het hazenpad naar het Duitse Bocholt (Noordrhein-Westfalen). Claessens was een symbool van het Ancien-Regime en hij wilde kost wat kost uit handen van de Fransen blijven. In Bocholt maakte Claessens zijn testament. De Nieuwenhof viel te beurt aan het echtpaar

Jacques-Josephus Nyssens - Catharina Eyckholt en kinderen. Jacques Nyssens (zoals hiervoor geschreven) werd geboren te Maaseik op 11 januari 1757. Dooppeffers waren oud-burgemeester Jacobus Loyens en Catharina Elisabeth Loyens.

De Nyssensen verkregen de Nieuwenhof via de familierelatie Loyens. De moeder van de schenker Mathilde-Catharine Loyens en de moeder van de begunstigde Anna Loyens (die de vrouw was van Hubert Nyssens) waren zusters.

58

Een prachtige luchtfoto van de Nieuwenhof met de statige herenwoning.

Erven en bewoners

Na deze merkwaardige erfenis werd de Nieuwenhof achtereenvolgens bewoond door heel wat familieleden. De lange reeks is soms grillig (wat best te begrijpen is) en is niet hetzelfde als de stamlijst die we hierboven gaven. Achtereenvolgens verbleven op de Nieuwenhof:

Louis Nyssens, Maaseik 1800-1875, getrouwd met barones Eleonore de St.-Remy (Millen, Pruisen, 1793-1865). Leonard Nyssens, Maaseik 1833-1914, getrouwd met Louise Bernière (Luik 1849-Maaseik 1925).

Gerard Hubert Nyssens, Maaseik 13 april 1833 - 27 december 1859 en Mathilde Fassin (Spa 1838-Spa 1898). (Deze jaartallen roepen vragen op. De man werd slechts 26 jaar oud en de vrouw zestig.) Ze waren getrouwd op 27 juli 1859.

Gerard Nyssens heeft bijgevolg slechts een goed half jaar van het huwelijksleven kunnen genieten. Na zijn dood op 3 maart 1860 werd in Spa hun kind Gerard

Louis Hubert Nyssens geboren. De moeder was inderdaad naar haar geboorteplaats teruggekeerd. Gerard Louis Hubert Nyssens, Spa 1860-Spa 1895 en Gabrielle van den Avyle (Aalst 1866-Etterbeek 1957) die trouwden te Luik op 8 september 1886. Uit deze gegevens leiden we af dat de man 35 jaar oud werd en slechts 9 jaren huwelijksgeluk kende. Hun opvolgers op de Nieuwenhof waren:

Maurice Nyssens, Spa 17 juli 1887 - Maaseik 19 oktober 1934 en Madeleine Renzonnet (Luik 10 augustus 1883-Leuven 3 november 1963). Hun huwelijk werd ingezegend te Herstal op 26 april 1917.

Maurice Nyssens overleed op 47-jarige leeftijd ten gevolge van een verkeersongeval op de Weertersteenweg te Maaseik. Toen hij met de fiets huiswaarts keerde werd hij tegenover het café Verstraeten gevat door een vrachtwagen. Hij was op slag dood. Hij liet een vrouw en vier kinderen na.

Gerard, Paul, Michel en Marie-Elisabeth. Paul Nyssens en zijn echtgenote zetten de familietraditie op de Nieuwenhof verder.

De huidige bewoners

Sinds 1983 wordt de Nieuwenhof bewoond door Paul Nyssens (°Maaseik, Nieuwenhof, 8 oktober 1920) en Julienne Helleputte (° Kessel-lo 31 maart 1921). Ze huwden in Kessel-lo op 27 december 1946.

Julienne Helleputte behoort tot dezelfde stam als de bekende Vlaamse staatsman Joris Helleputte die op 31 augustus 1852 geboren werd te Gent. Hij werd herhaaldelijk voor de Kamer verkozen in het arrondissement Maaseik. Helleputte was o.m. minister van

Landbouw en medestichter van de Boerenbond. Hij stierf te Leuven op 22 februari 1925.

Het echtpaar Paul Nyssens-Helleputte heeft twee kinderen: Louis (1948) gediplomeerd als landmeter en Madeleine (1949) dokter in de geneeskunde K.U.L. 1974.

De minzame vader Paul Nyssens groeide op in de romantische sfeer van de Nieuwenhof temidden van de dieren en de akkers. Hij volgde de lagere school bij de Kruisheren en maakte zijn humaniorastudies af bij de Jezuïeten in Godinne en Luik.

Daarna behaalde hij aan de K.U.L. het diploma van Landbouwingenieur. Hij slaagde ook in het vijfde universiteitsjaar en behaalde het diploma (specialisatie) van ingenieur in de landbouwnijverheden. Hij werd daarna benoemd bij de brouwerij Maes Pils te Waarloos waar hij hoofd werd van het lab. Hij bepaalde in feite met succes de kwaliteit van Maes-Pils.

Na 36 jaar ging hij vervroegd met pensioen en keerde terug naar de pastorale omgeving van het Ven met zijn rustieke Nieuwenhof die de sfeer der

voorvaderen nog helder voor de geest brengt.

Samen met zijn vrouw Julienne leidt Paul Nyssens daar een gelukkig leven. Zijn hobby is de schilderkunst terwijl de vrouw familiekunde als hobby heeft. Het dient gezegd dat de huidige bewoners zeer vriendelijke en zachte mensen zijn die op het aloude herengoed der vaders (dat door zoon Louis in zijn vrije tijd wordt gerestaureerd) datgene hebben gevonden waarnaar ze heel hun leven verlangden: vrede en vriendschap tussen de rustige mensen van de boerenbuiten.

59

De huidige eigenaars van de Nieuwenhof: Paul Nyssens (75) en Julienne Helleputte (75).

Kapel in het Ven

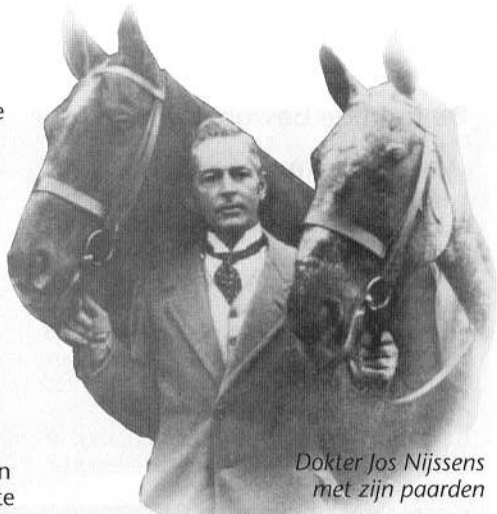
In 1962 ging het feestcomité van de wijken Ven, St.-Jansberg en Gremelslo (Grevenberg) op zoek naar grond voor de bouw van een eigen kapel. Men wendde zich tot de familie Nijssens-Helleputte. Die stemde er onmiddellijk mee in een bouwgrond gelegen langs de Weertersteenweg (noordkant) ter beschikking te stellen. De bouwplaats met een oppervlakte van 24 a. was eigendom van Paul Nijssens-Helleputte, ingenieur van beroep en toen wonende te Waarschoot.

De grond lag binnen de oude parochie Aldeneik. Nu kon de bevolking aan de slag met de bouw van een eigen kerkje

met zaal, genaamd "Grevenberg". Deze daad van naastenliefde tekent de stam Nyssens die in de loop der eeuwen het spreekwoord gestalte gaf: "Geef de Keizer wat de Keizer en God wat Gode toekomt."

OUDE VOLKSVERHALEN OVER DR. JOS NIJSSENS.

De bekende volkse dokter Jos Nijssens (met een ij en niet met een y, zoals zijn stamgenoten) bleef niet wonen in het hotel Simons-Schreurs aan de grens te Kessenich. Hij liet een grote villa bouwen vlak bij het kruispunt aan de Steenweg te Kessenich. Later bekende de dokter dat hij een stommitieit gedaan had. In plaats van midden in het park te bouwen stond zijn huis nu vlak naast de steenweg die steeds drukker werd. Er is toen nog sprake geweest om de villa naar het midden van het park te verplaatsen, zoals men dat gedaan had met de kerk van Bocholt. Die verhuis kostte echter zoveel geld als een nieuwe villa, zodat het plan niet doorging. Lange tijd heeft de dokter ervan gedroomd om nabij de Drietak aan 'De Bos' te Kessenich een prachtig buitenverblijf te bouwen. Hij kocht grond aan en liet al enkele werken uitvoeren, maar uiteindelijk liep het plan spaak. Op 30 maart 1907 werd het enige kind nin het doktersgezin geboren. Het was een meisje, Nelly. Nelly reed door het dorp als een amazone te paard en ze had heel wat bekijks. In die tijd dienden de paarden immers om voor de ploeg en de oogstkar te lopen. Nelly had die sportieve instelling van haar vader, die 's morgens al vroeg uit de veren was en dan als een fluitende Pallieter door het park rende. Ook dat baarde opzien bij de boertjes van de buiten. In 1908 werd te Kessenich een rijkswachtbrigade opgericht. Zij nam haar intrek in drie woningen aan de Venlosesteenweg die eigendom waren van de dokter. In 1940 - er waren toen al 8 woningen met een kantoor - verkocht dr. Nijssens alles aan de staat voor 1.500.000 Fr. "Neer vanne Däöl" (Renier Deben) was toen in dienst van de dokter. De Däöl

Dokter Jos Nijssens met zijn paarden

had nog niet veel geld gezien, gezwezen van verdiend. Toen hij de blauwe briefjes zag in de handen van zijn baas zei hij: "Dokter, mag ik ze ook eens vasthouden?"

Nelly Nijssens, enige dochter van de dokter als een amazone te paard

Urine in flesjes.

De dokter - hoe kon het ook anders - beschikte over een paard met 'sjees' en in de latere jaren was hij de rechtmatige bezitter van de eerste "ottomobil" uit de streek. Als de herfst zijn intrede deed,

ging de dokter maar wat graag op jacht. Het wild was tamelijk veilig voor zijn geweerloop. Voorts was de dokter van Kessenich een soort sportman, een verre voorloper van de huidige sportkampioenen Zo klonk er niet alleen verwondering maar ook bewondering als men hoorde vertellen dat dokter Nijssens te Maaseik, enkel gekleed in zwembroek, boven van de reling van de Maasbrug naar beneden sprong, om met een sierlijke bocht in de golven van de Maas te verdwijnen... Nu nog vertelt de volksmond over de woelige watersnood van 1926 die heel het Maasland in rep en roer zette. Toen verrichte dokter Nijssens een heldendaad die op een veel hoger niveau staat dan zijn sprong van de Maasbrug. Een vrouw aan de overzijde van de Maas verkeerde toen in barensood. Er kon geen dokter bij ... tenzij dokter Nijssens zijn leven riskeerde en moeder en kind het leven redde. Later ontving hij hiervoor een medaille van de Hollandse koningin Wilhelmina. Er doen heel wat verhalen over dokter Nijssens de ronde, vooral onder bejaarde personen. Dat schudden met urinestalen in glazen buisjes, ja dat was de mensen meer dan eens opgevallen. Op zekere dag vroeg een pientere boer: "Dokter, waat zeetj gieë in det fleske?", waarop onmiddellijk antwoord kwam: "Tweë gölje fi-jftig" (twee gulden vijftig). Dat was het ereloon dat hij zijn Hollandse klanten aanrekende. Niet mis overigens... Dan is er ook nog het verhaal van de boer uit Santfort achter Ittervoort, die hem vroeg in de morgen kwam opzoeken. Het is bekend dat aan het doktershuis bij het kriecken van de dag een processie stond aan te schuiven. Om de tijd te doden maakten sommige klanten een wandeling door Kessenich. Het boertje uit Santfort had lang moeten wachten voor hij aan de beurt was. Toen hij eindelijk in het glaasje moest wateren, kon hij dat niet. "Niet erg", zei Nijssens, "kom de volgende week maar terug het is 'tweë gölje fi-jftig, estebleeft". Het mannetje betaalde en verdween. De week nadien werd er fel aan de bel getrokken. Nadat de meid de deur geopend had, zag

ze een man die heftig uitlegde dat op de steenweg zijn kruiwagen stond met daarop een aalton die afgedekt was met de onmisbare 'slabberzak' om het geklots tegen te gaan onderweg "Zeg tegen de dokter dat ik terug ben", riep de man. Toen de arts verscheen, vertelde de man dat hij een hele week lang alles goed had bijgehouden. Dokter Nijssens stelde vast dat deze boer in staat was vanuit Santfort met een volle kruiwagen naar Kessenich te rijden, helemaal op zijn eentje, en verklaarde hem gezond: "Tweë gölje fi-jftig". De blijde man kiepte het goedje om in de gracht naast de weg en haastte zich met zijn kruiwagen huiswaarts. Tegen zijn vrouw zei hij: "Ik ben gezond, gij zijt gezond, de koe is gezond, het paard is gezond, de hond is gezond. En dat weten we nu allemaal voor vijf gulden!".

"Gij gaat morgen werken".

Dokter Nijssens heeft ontelbare mensen in nood geholpen. Dat staat als een paal boven water. Als het 'menens' was vroeg hij de huisgenoten de pastoor te verwittigen. In die tijd betekende de komst van de priester zoveel als 'de laatste steun op de grote tocht'. Voor zover men weet heeft dokter Nijssens zich daaromtrent slechts één keer vergist. Nadat hij een zieke bezocht had (kort van adem, gezwollen benen) zei hij nonchalant tegen de huisbaas: "Het is al ei vugelke vuur de kat". Toen praatte hij zijn mond voorbij. De "zieke" leefde langer dan de dokter. Nijssens is 77 jaar geworden. Zijn vrouw, zijn enige dochter, zijn enige kleinzoon, ze zijn allen ter ziele gegaan; Maar de verhalen over de dokter leven nog voort. Zo ook het verhaal van de werkman die pijn had in de rug. Alle plantrekkers, in het leger of elders, kwamen wel eens met die 'begaamde' rugklachten voor de dag. Bood zich op zekere dag zo iemand aan te Kessenich. De dokter vroeg naar de urine van de bezoeker, alvorens hij het 'dokterspapierke' wilde geven. 's Anderendaags kwam de plantrekker zijn gegeerd papiertje halen. Zei dokter Nijssens zonder verpinken: "Doe bès good gezondj. Den hõndj kri-jgt jõnge. Doe geis mörge wirke.".

Blindeninstituut op bedevaart van Maaseik naar Sweikhuizen

62 A. Janssen, Sittard

Niet ver van Geleen in Nederlands Limburg ligt op een berg het pittoreske dorpje Sweikhuizen. Sinds het midden van de vorige eeuw bestaat in dit dorp een verering van de Heilige Odilia. Man kan erover lezen in het boek "Sweykhuizen, dorp op de berg", dat in 1989 verschenen is. Oorspronkelijk werd de H. Odilia van Keulen vereerd, een heilige die vooral door de Kruisheren grote bekendheid geniet. Later ging de belangstelling meer uit naar Odilia van de Elzas, patrones van de blinden, en momenteel worden beide Odilia's samen in het oude kerkje uit 1739 vereerd. Op het feest van Odilia vond er sinds 1929 jaarlijks een blindenbedevaart plaats. Tegenwoordig gebeurt dit op zaterdag acht dagen voor de laatste zondag van juni. Uit verre oorden arriveren de pelgrims in Sweikhuizen en trekken in processie met de bisschop van Roermond naar de kerk, waar de zegening plaats vindt. Door de dorpsgemeenschap worden de bedevaartgangers gul onthaald en getrakteerd op een koffietafel en vlaai. Aan deze bedevaart namen in de jaren vijftig en zestig ook jaarlijks meisjes van

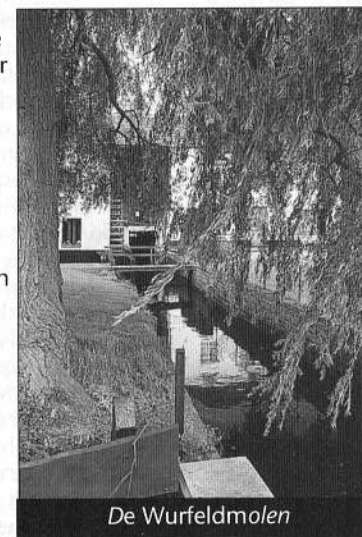
het blindeninstituut "O.L.Vrouw ter Engelen" te Maaseik deel. In de processie liep deze groep telkens voorop. Speciaal voor de Belgische gasten schafte pastoor Thissen van Sweikhuizen in 1961 een relikwie aan van de H. Lutgardis van Tongeren, die leefde van 1182 tot 1246. De pastoor vroeg in 1960 een relikwie aan de aartsbisschop van Mechelen. Op 15 juni ontving men de relikwie "ex ossibus" (van het gebeente) van de heilige. De Maaseiker delegatie luistert heden ten dage de bedevaartstoet in Sweikhuizen niet meer op, maar men kan in het kerkje wel nog steeds de reliekhouder van de H. Lutgardis gaan bewonderen.

Fast jedes der uralten Häuser in den Selfkantdörfern hat von Alters her einen Beinamen, welcher von den Einheimischen fast ausschließlich benutzt wird. Manchmal ist der Beiname der Häuser so in Gewohnheit, daß der echte Familienname in Vergessenheit geraten, oder zumindest nicht geläufig ist. Manchmal spielt der Vorname eines Vorfahren oder der Beruf, ja selbst die Eigen-Art eines Vorgängers eine Rolle, wodurch dann dieser Beiname entstanden ist. Auch spielt der durch Einheirat veränderte alte Familienname manchmal eine Rolle, obschon in dem Haus der alte Name niemandem mehr zu Eigen ist. So auch bei "Jüpp van de Mühlemester" (Josef Clashen) in HÖNGEN auf der Birderstraße. Als junger Mensch, mit der nötigen Neugierde versehen, habe ich mich schon über diesen Beinamen gewundert und Heinrich Clashen (Drickske van de Mühlemester), der Vater des Josef Clashen, welcher oft im Feld, in meiner Nähe seine Kühe tudderte, wurde denn auch von mir befragt. Er erzählte mir, daß seine Vorfahren Mühlenbaumeister waren und diesen Beruf bis in die Mitte des vorigen Jahrhunderts ausgeübt hatten. Im Hause Mühlemeister befanden sich damals noch Werkzeuge für dieses Handwerk.

Wenn in früheren Zeiten eine Wind-, Wasser- oder Roßmühle gebaut oder repariert wurde, zog der Mühlenmeister mit seinem Werkzeug zur Arbeitsstelle und verblieb dort, auch in Kost und Logies, bis sein Auftrag erfüllt war. Nach getaner Arbeit ging er dann nach Hause oder zur nächsten Arbeitsstelle. Die 'Mühlemesters' müssen schon tüchtige Fachleute gewesen sein,

Aan de Mühlemester Über die Bedeutung des volkloristischen Namens eines Hauses im Selfkant

Jozeif Peters, Höngen 63

De Wurfelmolen

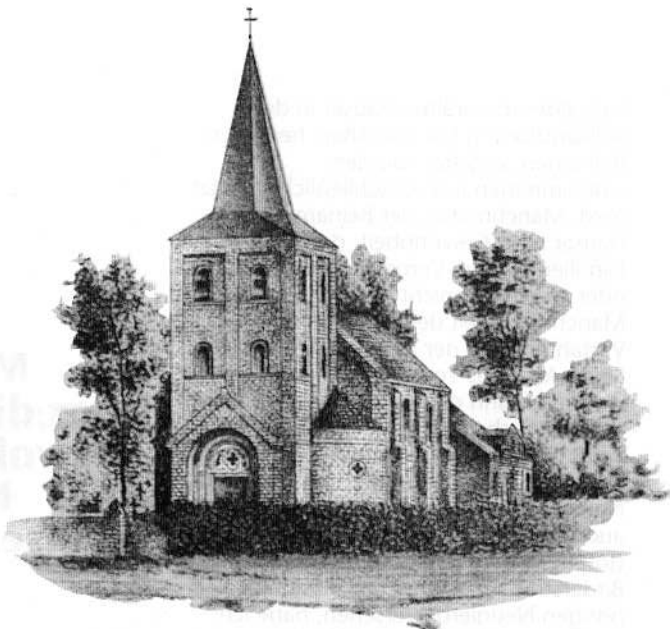
betrachtet man sich mal das Innenleben einer Mühle mit dem Mahl- und Triebwerk, welches fast ausschließlich aus Holz besteht. Zahnräder, Achsen, Flügel oder Wasserrad, alles mußte ja von Hand angefertigt werden. Ihr fachliches Können war denn auch über die Grenzen, ja bis nach Belgien hinein bekannt.

Durch meine Tätigkeit im Maaseiker Pater Sangers Kreis, erfuhr ich durch Zufall, daß ein Mühlenmeister Clashen in der Mitte des vorigen

Jahrhunderts die Wassermühle in Würfeld/Maaseik generalüberholt hatte. Erstaunlich ist, daß diese Berufsbezeichnung sich im Hause Clashen auf der Birderstraße in Höngen über Generationen als Hausnamen erhalten hat, so wie es auch mit den Beinamen aus verschiedenen Ursprüngen im Selfkant geschehen ist.

Over de tienden in Heppeneert (17de - 18de eeuw)

64 Raymond Driessen

Tienden hebben een wel zeer oude voorgeschiedenis. Reeds in het Oude Testament komen ze voor (o.a. in het boek Genesis!) als een verplichting van goddelijke oorsprong, opgelegd ten voordele van de Levieten.

Naar analogie daarvan komen ze eveneens ter sprake in de kerkelijke concilies vanaf de 6de eeuw en in de karolingische Capitulariën. In de Capitularia (811-813) van Karel de Grote wordt de verplichting opgelegd ze voortaan in drie gelijke delen te scheiden, respectievelijk tot onderhoud van de kerk, de parochiepriester en de armen.

Zoals hun benaming reeds aangeeft, betreft het in principe een soort belasting van zo'n tien procent (al waren er grote verschillen, afhankelijk van tijd en plaats) op het geheel van de jaarlijkse agrarische opbrengst van een daartoe bestemd bepaald gebied. Zelfs visserij, jacht, windmolens, handel en nijverheid kunnen aan de tiendplicht onderworpen zijn. Hoewel er dus talrijke en grote regionale verschillen bestaan, kan men toch in het algemeen drie soorten tienden onderscheiden:

a) de grote tienden: op granen met halm en stengel zoals rogge, tarwe,

- b) haver, boekweit, gerst, de kleine tienden: o.a. op hooi, vlas, hop, gruit,
c) de krijtende tienden: op lammeren, kalveren, ganzen, eenden, bijen...

En tenslotte zijn er nog de novale tienden die geheven worden op de producten van nieuw ontgonnen gronden.

Van de 7de tot de 11de eeuw richten vele edellieden in het Westen zogenaamde eigenkerken op ten gunste van de onderhorigen die hun domein bewonen. In hun ogen blijven die kerken echter hun persoonlijke eigendom, zodat ze het ook niet meer dan terecht vinden de plaatselijke priester te kunnen benoemen (patronaatsrecht) en voor eigen rekening de tienden te innen. Slechts een klein gedeelte wordt voor het onderhoud van de parochiepriester ter beschikking gesteld.

Anderzijds raken vele oorspronkelijk kerkelijke tienden in de loop der jaren in handen van leken die ze vaak met geweld aan de oorspronkelijke beneficianten ontnomen hebben.

Aan die wantoestanden een einde stellen, is voor de Kerk een werk van lange adem. Reeds in 1078 wordt het aan leken verboden tienden te bezitten, met de

opdracht deze desgevallend te restitueren aan de vroegere eigenaars. In 1179, op het 3de Concilie van Lateranen, wordt dat nog eens herhaald en ook het 4de Lateraans Concilie (1215) verbiedt het nogmaals aan leken tienden te verwerven. Renardy heeft binnen de grenzen van het vroegere bisdom Luik meer dan 400 leken opgespoord, die tussen de 11de en 14de eeuw afstand doen van tienden, echter in overgrote mate niet ten voordele van plaatselijke kerken en/ of geestelijken maar wel van instellingen zoals kloosters en kapittels.

Aanvankelijk gaat het bij tienden dus effectief om leveringen in natura, rechtstreeks af te dragen aan de rechthebbende. Later gebeurt het innen ervan door "tiendpachters". Die kunnen - op eigen risico - een bod doen met als referentie de te verwachten oogst opbrengsten. Het verschil tussen hun bod en de feitelijke opbrengst bepaalt dan hun winst of verlies. Het bieden gebeurt meestal bij "brandende keerse" d.w.z. dat de toewijzing definitief is op het ogenblik dat een in het begin ontstoken kaars ophoudt te branden.

Verbinden de tiendpachters zich oorspronkelijk ertoe een gedeelte van de werkelijke oogstgewassen af te dragen, dan komt het daarna regelmatig voor dat de tiendenaar zich tevreden stelt met een bepaalde som. Men rekent dan de afgesproken mudden graan om in de gemiddelde jaarprijs (de effractie), wat de tiendenaar o.a. de last van het inschuren bespaart.

Bij vele verpachtingen van de tiendgangen wordt er zelfs niet meer in graan geboden, maar rechtstreeks in geldbedragen. Ondanks de eerder aangehaalde kerkelijke decreten zijn in vele dorpen de tienden in handen gebleven of gevallen van leken die ze slechts zeer beperkt of helemaal niet aanwenden tot hun oorspronkelijk doel. Dat maakt ze in de ogen van de landbouwende bevolking tot een onderdeel van de als ondraaglijk of oneerlijk ervaren feodale lasten en zodoende zonder meer tot een voorwerp

van irritatie of zelfs haat.

Geen wonder dat reeds bij decreet van 4-11 aug. 1789 de tienden in principe worden afgeschaft door de Franse Revolutionaire Volksvergadering die bij decreet van 14-22 april 1790 preciseert dat vanaf 1 jan. 1791 de inning ervan wordt verboden. Wanneer enkele jaren later ook onze streken bij Frankrijk worden ingelijfd als departement van de "Meuse Inférieure", vervallen ook hier alle vroegere verplichtingen i.v.m. de tienden. Ook na 1814 heeft niemand ze terug kunnen of willen invoeren.

Oudere schrijvers - Kusters, Lanen, Pasture - hebben de tienden vooral bestudeerd in functie van hun institutionele en/of rechtshistorische aspecten. De laatste tientallen jaren echter, onder impuls van historici als o.a. E. Le Roy Ladurie, H. Van der Wee, A. Verhulst en C. Vandenberghe is men het belang ervan voor de landbouwgeschiedenis gaan onderstrepen. Prof. dr. J.C.G.M. Jansen heeft er voor het Limburgse Maasdal een werk van meer dan 300 bladzijden aan gewijd.

Voorwaarde is natuurlijk wel een adequaat gebruik van de gegevens. Wanneer men evenwel de beschikking heeft over zeer lange lijsten, liefst van verpachtingen in natura, dan is het mogelijk om uitspraken te doen over evoluties op lange termijn in de landbouweconomie. Maar ook dan - Goy en Le Roy Ladurie drukken erop - blijven het steeds benaderende gegevens o.a. natuurlijk omdat de verpachtingen voor en niet na de oogst plaats vinden en zodoende steeds op schattingen gebaseerd zijn en omdat er op alle niveaus gefraudeerd kan worden.

Ook op de korte termijn kunnen tiendgegevens echter van groot nut zijn, omdat zij feiten uit andere bronnen verkregen (oorlogslasten, misoogsten) kunnen bevestigen en/of illustreren.

Wat nu de tienden van Heppeneert zelf betreft, die wijzen overduidelijk op een aloude relatie met Neeroeteren en met Thorn. G. Minten gaat zelfs nog verder en

65

gebruikt ze als argument in zijn identificatie van Cassallum met Heppeneert.

In ieder geval zijn ze tot in 1567 voor twee derden in het bezit van de abdis van Thorn en voor één derde in dat van de pastoor van Neeroeteren die ook de bedienaar van de kerk van Heppeneert aanstelt.

Op 5 juni van dat jaar, met goedkeuring van de prinsbisschop van Luik, sluiten pastoor Martinus Offermans van Neeroeteren en prior Matthias van den Eertwech van het Maaseiker kruisherenklooster een overeenkomst, waarbij de pastorie van Heppeneert voortaan aan genoemd klooster verbonden wordt. Dat heeft ook invloed op de eigendom der tienden. De abdis van Thorn behoudt haar twee derde delen, maar het laatste derde volgt de pastorie van Heppeneert en komt dus ter beschikking van de kruissherren, dit in tegenstelling tot wat R. Janssen en W. Sangers vermoedden. Het bewijs vinden we in het hierna besproken "Extract vijf de Tiende Register van de pastorie van Heppeneert ab anno 1682 tot 1718" waarin er frequent sprake is van "ons

derde"... "ons derde deel"... "hebben wij gehadt"...enz.

Een vervelende bijkomstigheid voor de tiendenaars is bovendien dat de wispelturige Maas een gedeelte van de Heppeneerter tiendgronden op de rechteroever heeft doen belanden. Van 1701 tot 1704 wordt in het eerder geciteerde "Extract...", "ons deel van den visscher weert" apart vernoemd. Betekent dat misschien dat de Maasverplaatsing in die periode een nieuw gegeven is, waaraan men (voorlopig) nog moet wennen?

Een veel groter probleem is echter dat er bij Nuchelen en "op den Brandacker" percelen liggen, waarvan de tiendopbrengst moet gedeeld worden tussen de pastoor van Elen en die van Heppeneert.

Op 8 mei 1682 geven Philips Meeuwissen (van Stegmanshof), 66j., en zijn dorpsgenoot Hendrick Huysmans, 73j., een 9 bladzijden lange opsomming van de limieten der tienden van Heppeneert. Dat blijkt geen einde te hebben gemaakt aan de betwisting, want op 27 juni 1687 aanhoort notaris Gaspard Claessens de

Elense klok, terwijl hij op 27 juni 1687 op verzoek van pastoor-pater-kruisheer Augustinus van Heppeneert 4 oude parochianen "afvraagt" over een perceel van 4 bunders waarop pastoor Adam Van Walsden van Elen ook aanspraak meent te kunnen maken. Hendrick Housmans en Philips Meeuwissen, beiden gewezen tiendpachters, verklaren "het stuck van 4 boenders alle tijt allein gethient te hebben sonder iemandts contradictie" en "noijt jemandt van Eelen daer op te hebben sien thienden"; Hun zonen Peter Housmans en Peter Meeuwissen die indertijd hielpen "de thiende van heppenaert te....collecteren", leggen verklaringen van gelijke strekking af.

Op 21 aug. 1690 rommelt het nog steeds. Pastoor Van Walsden, mede namens "grave de lanoije", tiendenaar van Elen, protesteert dan nogmaals tegen "Pater Augustinus Matthie...pastoor van Heppenaert" omdat deze een stuk in de buurt van Nuchelen onrechtmatig zou tienden.

Het ziet ernaar uit dat dit conflict tenslotte in der minne is geregeld, maar honderd jaar later is het de abdis van Thorn die dwars gaat liggen. In verband daarmee maakt landmeter Op 't Eynde in 1780 een prachtige kaart van de tienden van Heppeneert, nu bewaard op het Rijksarchief in Maastricht. De zaak komt ook voor in het rolregister van de schepenen van Maaseik d.d. 29 nov. 1782. In de 17de en 18de eeuw zijn de modaliteiten van de tiendverpachting ongeveer als volgt :

1. De verpachting gebeurt bij opbod, bij "brandende keerse".
2. Als datum : de eerste helft van juli : net voor de oogst, waardoor minder risico voor de pachter.
3. De pachter moet ook borgen opgeven die eventueel voor hem instaan.
4. De verpachting is in natura en heeft betrekking op de effectieve oogst.
5. Bij de pachtvoorwaarden o.a. in 1648, 1678 en 1717 hoort: "met last van den varre en beer te houden int dorp van Heppenaer".

6. De duur is normaliter één jaar, al verklaart Hendrick Housmans in 1687 "dat hij de thiende van Heppenaert t' sedert den tijt van omtrent vijftich jaeren herwarts deckwils heft gepacht, onder andere eens thien a twelf jaeren successive" en moeten in 1717 var en beer gehouden worden "ende sulx voor 8 jaer".
7. De twee derden van Thorn, het derde van de pastoor en de tienden van Visserweert hebben soms andere pachters.

In 1719 moet de pachter 2 vat rogge en 2 vat boekweit extra betalen om daarmee de "leijendecker" te vergoeden voor zijn werk aan de kerktoren.

Gekende tiendpachters:

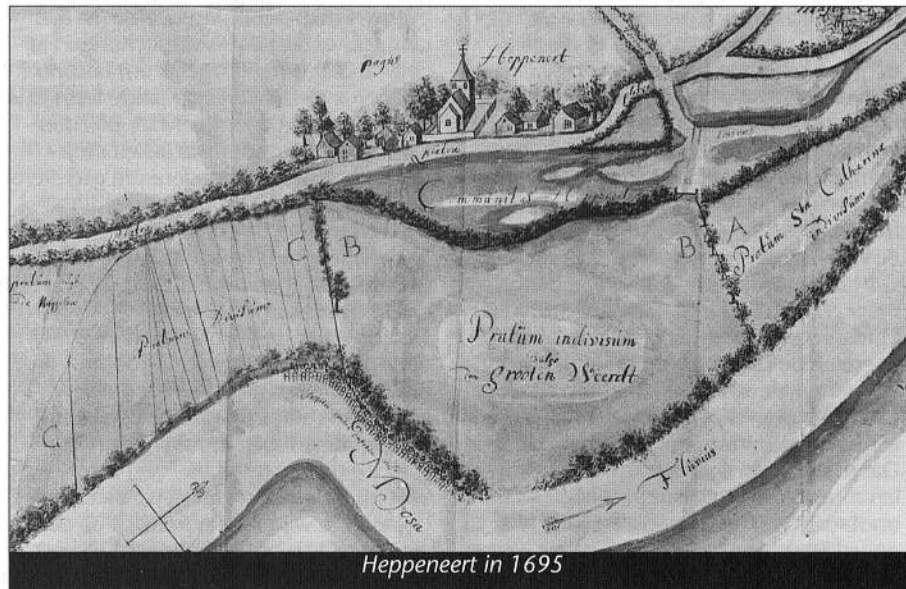
17de E.:	Hendrick Housmans Philips Meeuwissen
1648:	Jan Swilgens
1678:	Geraert Karis met als borg Hendrick Housmans
1717:	Herman Dequel, pachter van Kapellerhof in Elen met als borgen Jan Isebeels en Jan Lenaerts
1718:	Peter Meeuwissen en Jan Pijs voor de tiende onder Visserweert
1719:	Jan Stoffels van Maaseik
1782:	Johannes Meeuwissen pacht de "Cruys Heeren thiende"

We bezitten gegevens over de Heppeneerter tiendverpachtingen respectievelijk

- leveringen in de jaren 1648, 1678, 1682-1718 en 1748-1759.
- Beide zijn echter niet steeds aan elkaar gelijk, b.v. :

	verpacht à	geleverd (de rest kwijtgesch.)
1701	28 1/2 mud	25 mud
1703	33 1/2 mud	29
1704	43	39
1707	39	32

De "onderschrijving" is slechts een raming, zodat de pachter de totale oogst of een onderdeel ervan verkeerd kan

inschatten. Wanneer dat in zijn voordeel is, zal geen haan ernaar kraaien, omdat de verpachter waarschijnlijk zelfs niet eens zal beseffen dat er een groter profijt aan zijn neus voorbij is gegaan. Wanneer daarentegen de uiteindelijke opbrengst tegenvalt, kan de pachter als laatste middel nog altijd een poging wagen om het gemoed van de tenslotte toch religieuze verpachter te vermurwen, in dit geval bij de kruissheren meermaals met succes.

De verschillen kunnen ooit zeer groot zijn, zoals de gedetailleerde afrekening van 1717 ons leert (1 mud = 6 vat) :

	verpacht voor (in vaten)	geleverd (in vaten)
tarwe	36	25
rogge	44	40
gerst	34	35
spelt	42	30
haver	50	36
boekweit	96	50
—	—	—
	302	216

"Item zij geleverd eenen vetten hamel waarmede hun alles quiet geslagen", noteert de rentmeester der kruissheren laconiek. Vermits we ervan kunnen uitgaan dat in het geval van de Heppeneerter tienden de geleverde vruchten ook inderdaad een quotum van de effectieve productie uitmaken, verschaft ons de jaarlijkse afrekening interessante gegevens over de plaatselijke landbouw. De zes vaste "rubrieken" betreffen : rogge, haver, gerst, tarwe, spelt en boekweit. Verder vinden we soms kleine hoeveelheden "erten, saet, linzen, wicken of boenen". Men krijgt de indruk dat zij normaal niet getiend worden, maar dat de tiendenaren ooit toch leveranties ervan toelaten, mogelijk om de rekening af te ronden. Vele generaties lang doorgegeven ervaring heeft de boeren bovendien geleerd dat het i.v.m. de voedselvoorziening wijs is, aan een bepaald soort risicospreiding te doen. Sommige vruchten worden in de herfst ingezaaid en vroeg in het volgende

seizoen geoogst (de wintervruchten) b.v. tarwe, spelt, rogge en wintergerst, andere daarentegen (de zomervruchten) in de eerste dagen van de lente op de akker gebracht, b.v. zomergerst of haver en voedergewassen zoals wicken, bonen en erwten, om in de late nazomer ingeschuurd te worden.

Dat laat de mogelijkheid open om na een al te strenge winter een dreigend voedselgebrek te voorkomen door in de plaats van de tegenvallende wintervruchten nog snel zomervruchten te zaaïen.

Na de zeer strenge winter van 1709 moet men voor die uitweg gekozen hebben, zoals een vergelijking tussen de leveranties van 1708 en 1709 ons bewijst.

	1708 (in mud)	1709 (in mud)
tarwe	8	0
spelt	15	0
rogge	15	6
boekweit	37	23
gerst	20	29 1/2
haver	13	34 1/2
voeder- gewassen 0		23 (erwten, bonen, wicken, inzen)

Tegenvallende weersomstandigheden kunnen dus een sterke weerslag hebben op de oogstopbrengsten. Daarbij hoeft een strenge winter niet noodzakelijk een negatieve invloed uit te oefenen. Een al te nat voorjaar of een zeer droge zomer hebben dikwijls nog veel nefastere gevolgen.

Wat de boeren kunnen inschuren is verder nog in belangrijke mate afhankelijk van oorlog en vrede. Soldaten kunnen tijdens hun krijgsverrichtingen of uit pure balorigheid de te velde staande gewassen (onherstelbare) schade toebrengen of tijdens inkwartieringen en door hun opeisingen als een bijbelse sprinkhanenplaag velden en schuren leegvreten.

Waar zo'n zwerm neerstrijkt, zijn de gevolgen naargelang. In een suppliek d.d. 12 sept. 1702 klagen de tiendepachters

van Neeroeteren : "hoe dat sij int iaer 1702 in Augusto int quaertier Bergh voorsc. door de gecombineerde Armees krijgs troupen grooten schade geleden hebben en dat den 12 septembris voorgemeldens jaers daertoe noch gecomen sijn die fouragiers des holandschen legers hin wegh nemen die alighe haver thinde metten stroije midtsgaders oock door een groote convoy den 16 septembris voors jaers gepasseert merckelijcken schade geleden hebben ..."

Een bijgevoegde schatting van hun verliezen moet de abdis in Thorn tot korting op de pacht bewegen. In Heppeneert daarentegen zijn zowel 1706 als 1707 meer dan gemiddeld goede jaren voor landbouwers en tiendenaars : men leeft daar klaarblijkelijk onopgemerkt in de luwte van de oorlog.

Zelfs op korte afstand van elkaar gelegen tiendgangen kunnen dus qua opbrengsten een zeer verschillend beeld geven.

Het ogenblik waarop de soldaten in het dorp verschijnen is eveneens van invloed op het beeld dat we door de tiendopbrengsten krijgen. Wanneer dat immers gebeurt nadat de tiendeschoven al "ingebeurd" zijn, is er in feite voor de tiendenaar weinig aan de hand, terwijl de eigenlijke dorpsbewoners toch grote schade kunnen lijden.

Prof. Jansen geeft in zijn eerder geciteerde boek o.a. lijsten met opbrengsten van tienden in Dilsen en in het Molenveld in Stokkem die we kunnen vergelijken met de cijfers uit Heppeneert.

Gelijklopend zijn op de drie plaatsen de gemiddelden voor de periode 1690 - 99 nl. zeer slecht en voor 1710 - 1719 nl. zeer goed. Daarentegen zijn tussen 1740 - 1759 de opbrengsten in Dilsen zeer goed, in het Molenveld "normaal" en in Heppeneert zelfs iets onder de maat. Tussen 1700 - 1709 levert men in Dilsen "normaal", in Heppeneert meer dan behoorlijk maar in het Molenveld slecht, waarschijnlijk tengevolge van de Franse aanwezigheid rond Stokkem. Tussen 1680 - 1689 tenslotte, brengen de tienden van

Heppeneert slecht op, die van Dilsen gemiddeld maar zijn die van het Molenveld zelfs uitzonderlijk goed.

Laten we nu de jaarlijkse cijfers van Heppeneert eens onder ogen nemen en in de mate van het mogelijke verklaringen trachten te zoeken. De meest sprekende cijfers zijn natuurlijk die welke opvallend naar boven of naar beneden afwijken. De vraag is dan wat de gangbare norm voor de opbrengst van een doorsnee jaar zou kunnen zijn. Wanneer we nu alle beschikbare jaarcijfers tussen 1682 en 1759 optellen en delen door het aantal jaren, komen we tot een gemiddelde van zo'n 33 mud "sine distinctione" voor de kruissheren alleen of zo'n 100 mud voor het geheel. Dat lijkt een redelijk cijfer om van uit te gaan. De namen tussen haakjes verwijzen naar auteurs in de bibliografie. De hoeveelheid mud betreft de ganse tiendgang.

1684 : 60 mud.

- Strenge winter; warme, droge zomer (Gutmann).
- Uitzonderlijke droogte (Roebroeck).

1685 : 60 mud.

- Soldaten in het kasteel van Stokkem gijzelen burgemeester Jan Driessen van Elen (not .Fr. Craens).
- Koude, natte zomer (Gutmann).

1686 : 69 mud.

- Grote sterfte o.a. in Rotem.

1690 : 119 mud.

- Strenge winter; warme, droge zomer (Gutmann).
- Desondanks goede opbrengsten, vooral van rogge, tarwe en spelt.

1692 - 1697 : geen.

- De rentmeester noteert : "en vinde ick tot noch niet. dunckt mij dien tijt voor caef en stroij ingevaeren te zijn". De verklaring ervan is de Negenjarige Oorlog (1688 - 1697) waarvan de neerslag in enkele notarisakten :

23 febr. 1689 (G.Claessens): Heppeneert leent van Peter van Hove 300 gldn. om aan

- de Franse executie te ontkomen.
12 jan. 1692 (G. Claessens):
Protestatie der buitenburgers van Maaseik (Heppeneert en Aldeneik) : zij hebben de geëiste "fouragie" wel geleverd en nochtans zijn de paarden van de halfman van Nuchelen "gepand".
- 9 juli 1692 (Fr. Craens) :
Elen leent 100 pattacons van Catrijn Lucas "tot betaalinge der maendelijke lantstaxt".
- 20 aug. 1692 (G. Claessens):
Heppeneert leent 100 Rijksd. à 5% van de weduwe van burg. Joes Bex "om daer met te betaelen hunne achterstallighe onbetaelde taxten ende voer te koemen de gedreichde militaire executie van heer graeve Cerclaes de Thilli".
- 5 aug. 1693 (G. Claessens) :
De geërfden van Aldeneik en onderhorige gehuchten protesteren tegen de magistraat van Maaseik i.v.m. het opeisen van paarden om "goederen van contrebande naer Peir te vaeren".
- 8 jan. 1694 (G. Claessens en Fr. Craens):
Voor de zekerheid laat Philips Meeuwissen, 80 jaar, zijn protest bij twee notarissen acteren : hij is nl. opnieuw tot burgemeester van Heppeneert gekozen en vindt zich te oud voor die taak.
- 17 jan. 1694 (G. Claessens):
Matthijs Oplichtenberg, halfman op Crauwelbosch protesteert tegen burg. Philips Meeuwissen van Heppeneert die bij hem 2 ruiters heeft ingekwartierd van de compagnie van "Generaal graaf t'Zerclaes de Thilli", in dienst van de prinsbisshop van Luik.
- 1 maart 1694 (Fr. Craens) :
Elen leent 300gldn. van Michael Dierna.
- 1 juli 1694 (L. Fabri) :
In Aldeneik liggen soldaten van generaal "Zerclaes de Tilly" in kwartier.
- 22 aug. 1694 (L. Fabri) :
De priorin van het Agnetenklooster van Maaseik verklaart dat Lucas Dieters "van die Diebeeck" voortaan 15 gldn.

- i.p.v. 25 gldn. moet aflossen omdat er bij hem brand geweest is en "in consideratie der algemeijne miserie deses tijds".
- 7 juni 1695 (Fr. Craens) :
Heppeneert leent 50 rijksdaalders van Hendrik Pelenders.
- 17 dec. 1695 (L. Fabri) :
Arnold de Puytlinck, eigenaar van Zanderhof, protesteert tegen de burgemeesters van Elen i.v.m. "ruyter halden".
- 13 febr. 1696 (Fr. Craens):
Elen leende op 17 april 1695, 100 pattacons van Cornelis Ramaekers.
- 21 aug. 1696 (G. Claessens):
Heppeneert leent 50 pattacons om daarmee het winterkwartier van de Luikse troepen te betalen.
- 27 aug. 1696 (Fr. Craens) :
Elen leende op 8 mei 1696, 200 gldn. van Cornelis Ramaekers.
- 1 febr. 1697 (Fr. Craens) :
Thijs Theuvissen, molenaar in Rotem, transporteert aan burgem. en schepen Dierna zijn schuldvordering op de gemeente Rotem "van het ruyter halden".
- 5 okt. 1698 (L. Craghs) :
Heppeneert leent 200 pattacons in specie van Joanna Malders, "tot betaalinge der ruyterlasten vanden lestenoorlogh".

Aldeneik brengt een onkostennota binnen van niet minder dan 11563 gulden 2 driekwart stuiver, uitgegeven aan de "troups liégeois" in 1694 - 1696.

Bovendien :
1690: strenge winter; hete, droge zomer.
1692: idem.
1695: koude, natte zomer.
1697: koude, natte zomer (Gutmann).

1702 - 1713 : Spaanse Successieoorlog.
Vreemd genoeg, ondanks de zeer slechte naam die Marlborough hier heeft nagelaten, constateren we zeer goede tiendopbrengsten. Ook de tiendopbrengsten van Dilsen zijn goed,

die van het Molenveld echter vallen terug tot minder dan 10 procent. (Jansen)
Toch heeft Maaseik overlast genoeg. (Boonen)

1700 : 108 mud.

- milde winter (Gutmann) : de opbrengst stijgt met 50 procent.

1702 : 114 mud.

- Fransen op 18 dec. 1701 voor Stokkem, maar niet toegelaten.
- Na bombardement door de Fransen, wordt op 3 sept. 1702 het kasteel van Stokkem aan hen overgegeven (Klinkenbergh).
- Ook in Neeroeteren is er schade aan de oogst (z.h.).
- Zachte winter; hete, droge zomer; late vorst (Gutmann).

1706 : 108 mud.

- Goede opbrengst dus, alhoewel in augustus in Neeroeteren boekweit en haver fel te lijden hebben gehad van een hevige wind en de daarop volgende hitte. Bovendien klaagt "den thienenaer Dierijck Lupsen (van Neeroeteren) dat de naebuijren in dit gevaer van oorlogh s'nachts hunne

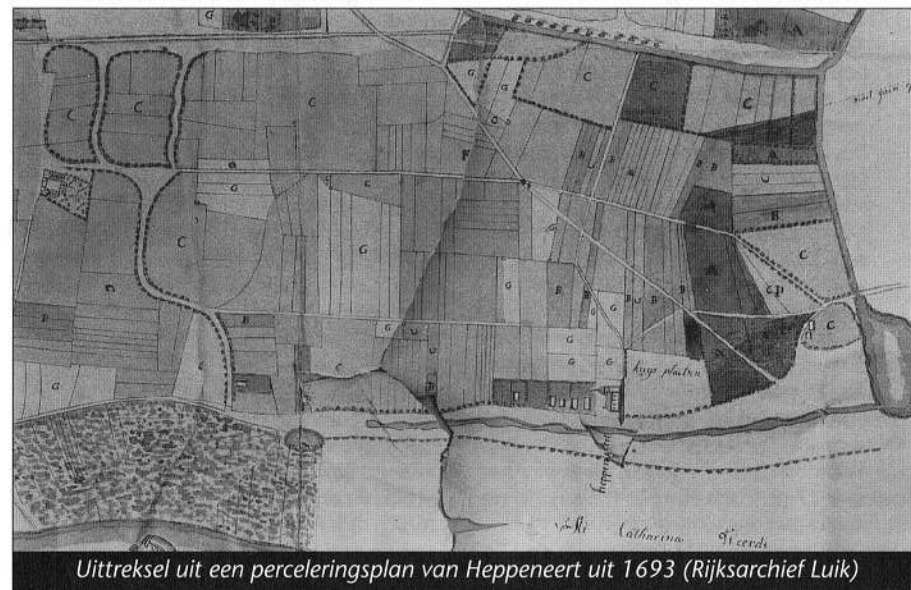
vruchten af ende in doen, ende aen thiende ligen laeten wat sij willen".

1709 : 127 mud.

- Deze winter was uiterst streng. Dieren vrozen dood en de graangewassen werden er door de koude aangetast. ... De winter van 1709 was één van de koudste in tweehonderd jaar (Van der Eycken).
- Misoogst in het land van Montfort (Roebroeck).
- In Heppeneert daalt de opbrengst van de wintervruchten van 38 naar 6 mud, echter meer dan gecompenseerd door haver en voedergewassen (z.h.).

1712 : 126 mud en 1713 : 142 mud.

- Nochtans : 2 dec. 1712 : in Heppeneert ingekwartierd "compagnie van den h. majoor vant regiment cavallerie gecommandeert door den h. brigadier breydenbach " : 72 man met 48 paarden gedurende twee dagen.
23 dec. 1712 : 2 compagnieën te voet, samen 82 man ingekwartierd. Burgemeester Hendrick Dieters berekent de kosten op 396 gulden 10 stuiver.

- Het kleine Aldeneik heeft over 1713 zelfs een staat van 1310 gulden ingediend i.v.m. inkwartieringen van keizerlijke en Hannoveraanse troepen.

1716 : 130 mud.

- *In fine martie congelavit valde fortiter alsoo dat men moet rekenen dat de Winter ontrent drij maend heeft geduurt en een half, beginnende van 14 (octo) ber 1715 tot den 26 Mert 1716 alhoewel het noch diversen nachten in den April gevrosen heeft". (Verheyen)*
- Eveneens volgens Korsten heeft een woeste Maas vol ijsschotsen begin februari lelijk huis gehouden in de stad zelf en in de omgeving. *"Daer is sulken noot geweest onder de huyslieden dat se diverse keeren het noodtvier hebben uytgesteken sonder bijkans kunne te helpen soo datter diverse beesten sijn verdroncken". (Verheyen).*
- De oogst is evenwel zeer goed, zodat Korsten in februari 1717 kan schrijven : *"Het koren is desen tijd verkocht het vat 17 st 2 oort ende dat fray was voor 18 st, soo goeden koop en ist bij na geen menschenleven geweest;"*. In maart verlaagt de prijs zelfs nog tot 16 stuiver het vat. (Verheyen).

1718 : 93 mud.

- *"Desen somer is de Maes soo klijn geweest dat men met de berlien met ses perden van de Graef van Stirum heeft door gereeden alsoock met de hoykarren. geen mensch en heeft se soo klijn gezien noch soo groot van water sonder eys als voorleden jaer.*
- *Desen somer is excessief heet geweest soo dat men bij naer niet wist waer vluchten". (Verheyen).*

Tussen 1719 en 1747 zijn er geen tiendreeksen bewaard gebleven, zodat wij wat dat betreft, geen gegevens bezitten over de weerslag rondom Maaseik van de Oostenrijkse Successieoorlog (1740 - 1748) die eindigt met de vrede van Aken in oktober 1748. Toch zou zijn nawerking nog kunnen debet zijn aan de slechte verpachtingen van 1748 (88 mud) en 1749 (67 mud).

1755 : 97 mud.

- Einde juli en begin augustus begint het gedurende zes weken te regenen. (Van der Eycken).

1756 : 81 mud.

- Er waren grote overstromingen door de overvloedige regen. (Van der Eycken).

1757 : 94 mud.

- In 1757 - 1758 speelt een deel van de Zevenjarige Oorlog (1757 - 1763) zich af in de niet zo verre omgeving (Roebroek en Jappe Alberts).

16 mei 1757 (G.C. Van der Meer):

Op Krauwelbos is er een hoogoplopende ruzie tussen een arrogante Franse generaal en postmeester Jacobus van Bors i.v.m. het aflossen van paarden

4 juni 1757 (G.C. Van der Meer) :

Betreffende leveringen van paarden aan de Fransen door Aldeneik.

1758 : 61 mud.

Op 29 juni arriveert een detachement Pruisen van de *"Prince de Brunswick"* (ca. 500 man) voor de stadspoorten van Maaseik en blijft er 3 dagen en 3 nachten kamperen. Zij dienen blijkbaar als drukkingsmiddel want hun aanvoerder eist dat t.l. op 1 juli in Roermond 200.000 *"rations"* geleverd worden *"soit en nature ou en argent"*, zoniet volgen er *"exécutions militaires"* (dwangmaatregelen).

Een verschrikte (Luikse) *"Major"* Constant haast zich uit Maaseik naar Roermond en verkrijgt daar via majoor de Voss een onderhoud met de prins zelf. Hij legt hem uit dat de tijdsduur te beperkt is en dat sommige dorpen al iets geleverd hebben om hun goede wil te tonen. Waar er inkwartieringen zijn, is men zeer tevreden over de goede orde.

Per brief doet hij in Luik verslag van zijn wedervaren aan de Chestret en dringt er bij hem terzelfdertijd op aan om zijn invloed aan te wenden opdat de ambten Stokkem en Pelt de 800 paarden zouden terugkrijgen die zij op 29 juni hebben moeten leveren.

Op 1 juli krijgt de Chestret van dezelfde

Constant het geruststellende bericht dat de drossaard van Stokkem de geëiste *"rations"* al over de verschillende dorpen heeft omgeslagen en dat de leveringen al begonnen zijn.

Het gaat de Pruisen echter niet snel genoeg want in de brief van 3 juli lezen we dat drossaard Jacobs in Roermond in gijzeling wordt gehouden totdat de levering compleet is.

Op 26 juli daaropvolgend meldt burgemeester Wagemans aan Luik dat gisteren een *"gros détachement des housards hannoviens"* zijn opwachting is komen maken en op kosten van de stad moet onderhouden worden.

De Pruisische visite (29 juni - 3 juli) kost de stad Maaseik alleen al fl. 2605 - 18.

In Luik bewaart men bovendien een register met de leveringen tussen 1 en 7 juli 1758 aan het magazijn van de Hannoveranen in Roermond door de dorpen rond Stokkem, Maaseik en Bree. Wordt men niet door de hond gebeten, dan is het door de kat. Op 31 juli 1758 om halfzeven 's avonds arriveert zekere *"monsieur de Bessenwal"* met Franse soldaten voor Maaseik. Hij heeft ook troepen in de richting Wessem en Roermond gestuurd om de Pruisische huzaren te achtervolgen.

1759 is (voorlopig ?) het laatste jaar met gegevens over de tienden in Heppeneert. De opbrengst benadert dan met 90 mud, weer stilaan het normale gemiddelde. Dat belet ons echter de gegevens van Heppeneert te toetsen aan wat prof. Jansen vaststelt voor de Maasvallei in de buurt van Maastricht. Om te beginnen vernemen wij hieruit niets over de *"opmars"* van de aardappel. In het memorieboek Lucas van Elen staan onder 1759 voor het eerst (en voor het laatst)

"twee vaet eert appelen" vermeld, te mager om er conclusies aan te verbinden. Volgens Jansen verbouwt men na 1700 meer hoogwaardige harde wintergranen zoals tarwe, rogge en wintergerst. Voor tarwe is dat in Heppeneert inderdaad ook

het geval, maar de zeer grote groei van het roggeareaal moet na ca. 1750 gebeurd zijn en wordt pas zichtbaar in de Franse statistieken.

Ook de toename van de haverteelt, vooral tussen 1750 en 1790 onttrekt zich zodoende aan onze waarneming. De spelt daarentegen *"die bijna altijd een slechte prijs opbracht"* en daarom na 1730 totaal van de velden rond Maastricht verdwijnt, houdt in Heppeneert ook na die datum goed stand.

De tiendlijsten, in combinatie met zoveel mogelijk andere relevante archivalia, kunnen ons dus inderdaad behulpzaam zijn om het beeld van onze voorouders in beduidende mate scherper te stellen. Voor een beter doorzicht in agrarische processen op langere termijn kan men hun waarde niet vlug overschatten.

I. BRONNEN

1. Rijksarchief Hasselt notarissen :

G. Claessens,	1660 - 1707.
F. Craens,	1682 - 1729.
L. Fabri,	1687 - 1725.
L. Craghs,	1696 - 1729.
G.C. Van der Meer,	1753 - 1795.

2. Rijksarchief Luik
Etats : 3331, 3332, 3947, 3955.

3. Rijksarchief Maastricht
Thorn : 19173, 19174, 19177.

4. Kruissheren Maaseik
III - A - 2, III - B - 5.

II. WERKEN

BOONEN, M. (1976) . Maaseik, Marlborough, Malbroek. Maaseik.
DRIESSEN, R. (1987). De familie Van Walsden en Elen. De Gouden Sleutel 2 nr. 1 :16 - 30.
DRIESSEN, R. (1995). Over tienden en landbouw (eind 17de eeuw). De Gouden Sleutel 10 : 103 - 113.
GOY, J. en LE ROY LADURIE, E. (1972). Les fluctuations du produit de la dîme. Conjoncture décimale et domaniale de la fin du Moyen Age au 17e siècle. Parijs - Den Haag.

- GUTMANN, M.P. (1980).
War and rural life in the early modern
Low Countries. Assen.
- JANSEN, J.C.G.M. (1968).
Landbouw rond Maastricht 1610 -
1865. S.S.E.G.L. 13 : 1 - 99.
- JANSEN, J.C.G.M. (1979).
Landbouw en economische
golfbeweging in Zuid - Limburg
1250 - 1800. Assen.
- JANSEN, J.C.G.M. (1994).
Op weg naar een groene landbouw-
geschiedenis. Een analyse van de
graanteelt tussen 1660 en 1790.
S.S.E.G.L. 39 : 137 - 175.
- JANSSEN, R. en SANGERS, W. (1987).
O.-L.-Vrouw van Rust te Heppeneert.
Maaseik.
- JAPPE ALBERTS, W. (1972 - 1974).
Geschiedenis van de beide Limburgen.
Assen.
- KLINKENBERGH, CH. (1901).
Krijgsverrichtingen in Nederlands en
Belgisch - Limburg van 1668 - 1702.
De Maasgouw 23 : 3.
- KOSTERS, J. (1899).
Het oude tiendrecht. 's - Gravenhage.
- LAENEN, J. (1911).
La dîme ecclésiastique dans le droit
local de Brabant.
Vie diocesaine 5 : 56-67, 105-141,
284-297, 305-317.
- LE ROY LADURIE, E. en GOY, J. (1982).
Tithe and Agrarian History from the
Fourteenth to the Nineteenth
Centuries. An essay in comparative
history Cambridge - Parijs.
- MAAS, P.J. (1905 - 1906).
Geschiedenis van Neeroeteren.
Roeselare.
- MINTEN, G. (1978).
Ter aanvulling van het dossier
Cassallum : het juridisch betoog van
gravin Josina van der Mark in 1594 aan
de Raad van Brabant geadresseerd.
Maaslandse Sprokkelingen 10 : 4 - 21.
- MUNSTERS, A.J. (1982).
De tienden van het Maastrichter
klooster Nieuwenhof in Obbicht.
Campus Liber : 164 - 175.
- PASTURE, A. (1938).
Les anciennes dîmes dans
l'administration paroissiale. Wetteren.
- PHILIPS, J.F.R. e.a. (1965).
Geschiedenis van de landbouw in
Limburg, 1750 - 1914. Assen.
- RENARDY, CHR. (1970).
Recherches sur la restitution ou la
cession de dîmes aux églises dans le
diocèse de Liège du 11e au début du
14e siècle. Le Moyen Age 76:205 - 261.
- ROEBROECK, E. (1967).
Het land van Montfort, een agrarische
samenleving in een grensgebied,
1647 - 1820. Assen.
- SOBOUL, A. (1983).
Problèmes paysans de la révolution
1789 - 1848. Parijs.
- VAN CAUWENBERGHE, E. en VAN DER
WEE, H. (1978) :
Productivity of Land and Agricultural
Innovation in the Low Countries
(1250 - 1800). Leuven.
- VAN DER EYCKEN, M. (1986).
Weersomstandigheden in de
Limburgse parochieregisters.
Limburg 65 : 261 - 264.
- VAN HOUTTE, J.A. (1980).
Europäische Wirtschaft und
Gesellschaft von den Groszen
Wanderungen bis zum Schwarzen
Tod. Handbuch der Europäischen
Wirtschafts - und Sozialgeschichte 2 :
1 - 149.
- VERHEYEN, H. (1993).
Dagboek (1702 - 1732)
Michiel Korsten. Maaseik.
- VERHULST, A. en VANDENBROECKE, C.
(1979).
Landbouwproductiviteit in Vlaanderen
en Brabant 14 de - 18 de eeuw. Gent.

ledere geboren en getogen
Maaseikenaar - zonder te spreken over
de vele bezoekers uit de nabije of verre
omgeving - weet dat de enige echte
Beurs te Maaseik het café Daniëls op de
Markt is.

Vanaf 1910 tot 1952 vond inderdaad in
datzelfde café bij Dupont, later Daniëls-
Dupont, wekelijks de beurs van
klaverzaad ofte *kliëzaad* plaats. Boeren
uit de omtrek verkochten er aan de
meest biedende handelaar hun
klaverzaad, wat voor vele landbouwers
een behoorlijke bijverdienste betekende
in die harde tijden.

Gedurende de Eerste Wereldoorlog
echter vanaf 1916 was dit etablissement
opgeëist door de Duitse overheid en
fungeerde het als casino en eetgelegen-
heid voor de officieren van het plaatselijk
garnizoen. De geïnteresseerde lezer kan
hierover meer vernemen in het boek van
ondergetekende "Een Bezette Stad.
Maaseik 1914-1918", een uitgave van de
Werkgroep voor Documentatie.

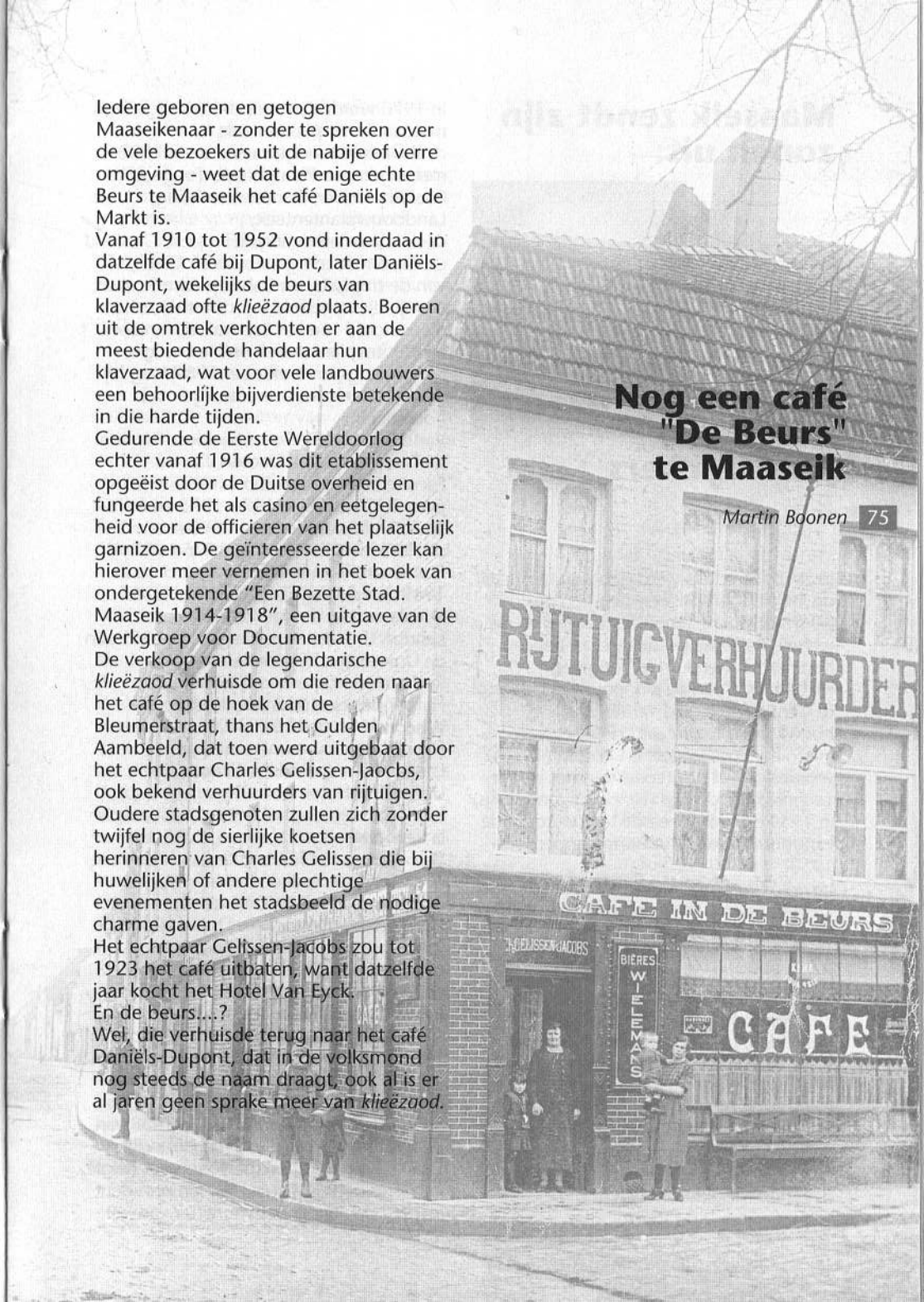
De verkoop van de legendarische
kliëzaad verhuisde om die reden naar
het café op de hoek van de
Bleumerstraat, thans het Gulden
Aambeeld, dat toen werd uitgebaat door
het echtpaar Charles Gelissen-Jacobs,
ook bekend verhuurders van rijkdom.
Oudere stadsgenoten zullen zich zonder
twijfel nog de sierlijke koetsen
herinneren van Charles Gelissen die bij
huwelijken of andere plechtige
evenementen het stadsbeeld de nodige
charme gaven.

Het echtpaar Gelissen-Jacobs zou tot
1923 het café uitbaten, want datzelfde
jaar kocht het Hotel Van Eyck.
En de beurs....?

Wel, die verhuisde terug naar het café
Daniëls-Dupont, dat in de volksmond
nog steeds de naam draagt, ook al is er
al jaren geen sprake meer van *kliëzaad*.

Nog een café "De Beurs" te Maaseik

Martin Boonen 75

Maaseik zendt zijn zonen uit:

Jos Stryckers

76 *Martin Boonen*

Jos M.T. Stryckers werd geboren te Hasselt op 14 oktober 1921 en doorliep de Rijksmiddelbare School te Maaseik en de wetenschappelijke afdeling van het Koninklijk Atheneum te Tongeren. Hij behaalde aan de Rijksbouwhogeschool te Gent het diploma van Landbouwkundig Ingenieur (1946) en van Ingenieur voor Waters en Bossen (1947), verwierf er het Aggregaat van het Hoger Technisch Onderwijs (Landbouwonderwijs) in 1950 en promoveerde tot Doctor in de Landbouwkundige Wetenschappen in 1958.

Hij werd aan de Rijkslandbouwhogeschool Gent benoemd tot assistent in 1947 en tot werkleider in 1953. In 1960 werd hij belast met het doceren van Landbouwecologie (later: Ecologie van de Landbouwgewassen), Proeftechniek, Zaadcontrole (later: Zaadkennis) en Werkingswijze van de Pesticiden, partim: herbiciden. In 1962 werd hij docent full-time en bovendien nog belast met Aanvullingen der Bijzondere Teelten, vanaf 1967-1968. Herbologie. In 1966 wordt hij benoemd tot gewoon hoogleraar en co-titularis van de Leerstoel voor Plantenteelt en directeur-diensthooft van het Laboratorium voor Herbologie.

In 1970 wordt de leeropdracht uitgebreid met landbouwplantenteelt, deel I: Marktbaar gewassen en in 1982 met Algemene Plantenteelt, Toegepaste Erfelijkheidsleer, Plantenveredeling, Landbouwplantenteelt, deel II: Vermeerderingsgewassen, Grasland en Groenvoederplanten en Grasland van de tropische en Subtropische Streken, terwijl hij aangesteld wordt tot directeur-diensthooft van het Laboratorium voor Landbouwplantenteelt en Herbologie. Met ingang van 1 oktober 1987 mag hij de titel voeren van emeritus-gewoon hoogleraar.

Van 1956 tot 1969 was hij voorzitter van de Personeelsraad. Decaan van de Faculteit van de Landbouwwetenschappen, RUG was hij in 1974-1975 en 1975-1976 en lid van de Raad van Beheer van de RUG in 1975-1976 en 1976-1977. Studieverblijven bracht hij door o.m. in 1949 aan de Kungl. Lantbruksuniv. te Upsala en aan de Kgl. Veterinaer och Landbo Univ. te Kopenhagen, in 1951 aan de University of Oxford en het Rothamsted Experimental Station te Harpenden, in 1952 aan de Univ. of Wisconsin en de Univ. of Massachusetts. Hij werkte nauw samen met oa.. de Landbouwnuniversiteit te Wageningen, de Universität Hohenheim-Stuttgart: Institut für Phytomedizin, het Institut national de la Recherche agronomique, INRA, te Versailles en het Rubber Research Institute of Malaysia te Kuala-Lumpur. Directeur van het IWONL-centrum voor Onkruidonderzoek was hij in 1964-1987, promotor van het Nationaal Centrum voor Grasland- en Groenvoederonderzoek, 2e Sectie (IWONL) in 1976-1986 en van het IWONL-Centrum voor Tabakonderzoek in 1976-1978. In 1967-1973 was hij gastprofessor aan het Institut national agronomique de Tunisie, INAT. Sedert de oprichting te Gent in 1958 van de European Weed Research Council, EWRC, was hij kontaktpersoon voor België, vice-president in 1964-1967 en president in 1967-1970; hij was voorzitter van het

EWRC-Committee on evaluation of herbicides en van het EWRC-Education Committee. In het raam van EWRC en EWRS, European Weed Research Society, was hij medeorganisator en voorzitter van talrijke symposia, w.o. dit over Weed Science Education in Europe (Brighton, 1980). Hij is erelid van de European Weed Research Society en van de Deutsche Phytomedizinische Gesellschaft.

Hij was voorzitter en ondervoorzitter van het jaarlijks Internationaal Symposium over Fytofarmacie en Fytiatrie te Gent in 1968-1987, voorzitter van de XXIe-XXIVe Post-Universitaire Onderwijsdagen in 1972-1975, voorzitter en cursusleider van COVLAWA-cursussen 5 en 6 Onkruidkunde resp. te Wageningen en te Gent in 1987, ondervoorzitter van de Studiekring voor Graslandonderzoek (lid van de European Grassland Federation) in 1963-1976. In 1979 gaf hij in Peking (China) een voordrachtencyclus over Breeding of Common Wheat, *Triticum aestivum* L., in Western Europe.

Bij het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek, NFWO, was hij in 1970-1980 lid van de 16e Wetenschappelijke Commissie voor Landbouwkunde en Zoötechnie. Hij was lid van de Hoge Raad voor het Wetenschappelijk Onderzoek in de Landbouw, lid van de Raad voor het Kwekersrecht, lid van het Bestuurscomité van het West-Vlaams Provinciaal Onderzoek- en Voorlichtingscentrum voor Land- en Tuinbouw en lid van de Rechtspersoonlijkheid van het Rijksstation voor Plantenveredeling, CLO-Gent.

Hij was laureaat van de Gilbert-Mullie-Prijs voor Landbouwwetenschappen voor de 5e vijfjaarlijkse periode 1964-1968. Door de Koninklijke Academie van België, Klasse der Wetenschappen, werd hem in 1969 de prijs Joseph Schepkens voor Landbouwkundige Navorsingen toegekend.

dat in Achterolmen op woensdag 8 mei een lezing wordt gehouden over "klassieke homeopathie". Aanvang 20 uur;

Wist ge ...

77

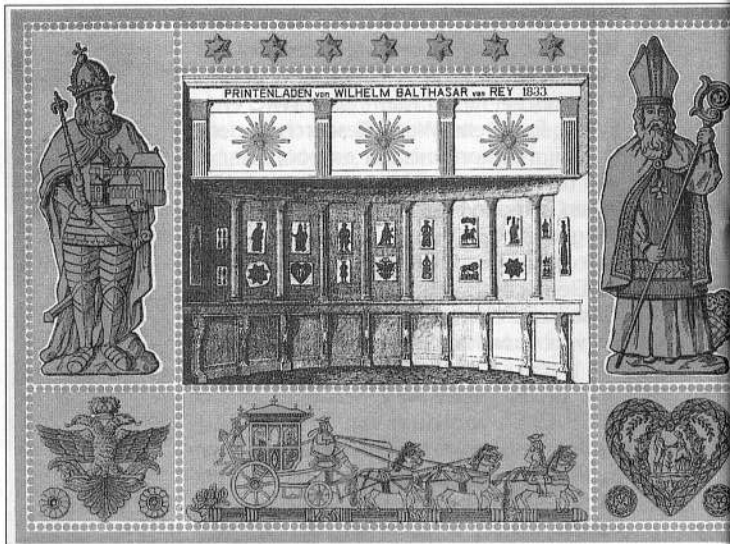
dat op woensdag 15 mei (19.30 u.) in Achterolmen een reeks van 4 lessen start over **het maken van lampekappen**;

dat Achterolmen i.s.m. de Pater Sangerskring een reeks van 6 lessen voorbereidt over de **Maaslandse streektaal** en een andere cursus over **het herstellen, conserveren, enz. van archieven en allerlei museale collecties**. Deze cursussen zullen aanvangen in oktober 1996.

Voor informatie kan men terecht in Achterolmen, tel. 089-565704.

Maaseiker peperkoekbakker in Aken

78 Marcel Hendrickx

Maaseikenaar G.B. van Rey was peperkoekbakker te Aken van 1830 tot 1859.

Vóór de laatste eeuwwisseling bestond in Aken een bakkerij gespecialiseerd in peperkoeken.

Deze bakkerij was er opgericht of overgenomen door een geboren Maaseikenaar nl. Guillaume (Wilhelm) Balthazar van Rey (°Maaseik 16 frimaire an XIII=6-12-1804 + Aken 8-10-1859), zoon van Louis en De Laure Adrienne.

In 1830 vertrok Wilh. Balth. naar Aken waar hij op 2-2-1833 huwde met Maria Johanna Elisabeth Robertz (°22-3-1813 +14-8-1870).

Zij waren de stichters van de thans nog bestaande van Rey tak te Aken. Wilh. Balth. noemde zich zelf "Pfefferkuchler" en maakte "Printen und Lebkucher".

Hij bezat in zijn winkel een bezienwaardige verzameling bakvormen van allerlei aard. De oude winkel werd tijdens de oorlog 1940-'45 vernietigd, doch de oude bakvormen bleven bewaard en zijn nog te bezichtigen in het "Heimat Museum" te Aken.

Richard van Rey, van de Akense tak, bezorgde ons destijds (ca. 1967) een prentkaart, met een winkelwand en enkele

oude bakvormen, waarop vermeld is "Printenladen von Wilhelm Balthasar van Rey 1833".

Wilhelm Balthasar hield nog contact met zijn geboortestad want in 1860 kocht hij er. van Nic. Jos Bous de oude pijpenfabriek Ritzen in de Eikerstraat. (Zie: J. Engelen, Ram Rapport 2, Maaseik, 1986, blz. 24). In 1967 was er in de Hartmannstrasse 20-22 nog een café van Rey, uitgebaat door een broeder van de vermelde Richard, die er ook nog "Printen" maakte.

A.J. van Rey, een broeder van Wilh. Balthasar was apotheker en vestigde zich te Vaals waar hij burgemeester werd. Zijn grafsteen op het kerkhof te Vaals vermeldt: ° 21-1-1800 + 14-4-1866. Hij was gehuwd met T.H. Grummer °9-4-1815 + 13-12-1891.

Hun zoon W.L. van Rey ° 23-12-1840 + 12-5-1904, was eveneens apotheker en stierf kinderloos. Hun dochter ° 16-6-1842 + 26-12-1904 was gehuwd met een zekere Scheins en had verschillende kinderen.

De familie van Rey voerde als wapen een schild met een springend paard en als helmteken een springend paard ten halve uit.

TONEEL H.-KRUISCOLLEGE

Traditiegetrouw kwamen de studenten van het H.-Kruiscollege weer op het toneelpodium in Achterolmen. Opgevoerd werd het spel "De ingebeelde zieke".

Op de foto zittend van links naar rechts: Goele Cornelissen, Sara Raedschelders, Dimitri Lehman, Pieter Kenis, Stan Smeets. Staande: A. Thijskens, Martijn Ramaekers, Hans Scheepens, Femke van Luxemburg, Remi Willems, Michiel Stollenwerck, Luc Maes (regisseur), Jan Jansegers, SvenErkens, Y. Gielen, Tom Demandt, Peter Luyten.

ONZE RIJKSWACHTBRIGADE

Bij gelegenheid van de oppensioenstelling van eerste wachtmeester Lambert Collaer van de Maaseiker Rijkswachtbrigade werd een mooie foto genomen.

Zittend van links naar rechts: Mathieu Neyens, Toussaint Stouten, André Van Lommel, Jos Neyens, Lambert Collaer, mevr. Collaer, Mathieu Deckers (brigadecommandant), Mathieu Dreesen.

Staande: Hugo Bakkers, Henri Joosten, Pierre Kelchtermans, Nico Cielen, Mathieu Custers, Jos Gerits, Willy Neyens, Jean Willen, Mireille Maes, Nico Jaeken, Detty Vanostrum, Jan Severijns, Roger Jans, Johan Sweeck.

De Maaseikenaar feliciteert

Piet Henkens 79

GEPENSIONEERDEN

De Inrichtende Machten van het Heilig-Kruiscollege huldigden een aantal gepensioneerde medewerkers van de Basis-

80

school en het Secundair Onderwijs. De betrokkenen ontvingen als blijvend aandenken een mooi bronzen beeldje van de gebroeders Van Eyck met als blijvend sprekend opschrift "dank voor de samenwerking".

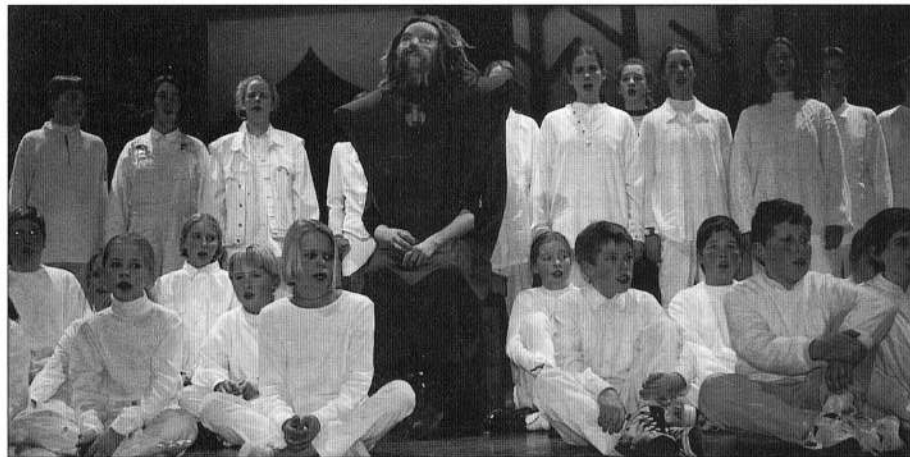
Zittend van links naar rechts: Josephine Poukens, Thérèse Leyen, directeur E.H. Martens, Frans Ruttens, Marcella Warson, Piet Henkens. Staande: Theo Poukens, Jef Sniijkers, Huub Coolen, Gust Stessens, René Weytjens, Christiane Hermans, Jos Theuwissen, Chrétien Fabry, Jaak Bergers.

Zittend van links naar rechts: Pauli Van Den Bergh, mev. Vandeeef-Roloux, Frieda Jaeken, Henriette Creemers. Staande: Josée Roex, Pieter Ritsen, Philip Molenaers, Albert Thijskens, Frankie Hungenaert en Carlo Gelissen.

SPEELGROEP VAN EYCK

Zaterdag 23, dinsdag 26 en woensdag 27 december 1995 kwam speelgroep Van Eyck met succes op het podium van Achterolmen met het curieuze toneelspel: "Wie met wie ??".

DE MAANEZEL

Bij gelegenheid van het gouden bestaansjubileum van de Stedelijke Academie voor Muziek en Woord voerden de leerlingen op 9 en 10 februari 1996 de musical "De Maanezel" van Karel Verleyen op. Het was de eerste eigen musical sinds de oprichting van de school.

De teksten van de bijpassende liedjes werden geschreven door Herman Hendrix en Frank Van Assche. De muziek en arrangementen van directeur Francis Van Bree werden live vertolkt door leerkrachten en oud-leerkrachten.

Staande van links naar rechts: Pieterjan Vandormael, Barbara Strijckers, An Telen, Nicky Van Heinsbergen (de reus), Marieke Mariën, An Frantzen, Sophie Ubben, Marianne Zanardelli, Saartje Schrooten, Maarten Cox.

Zittend: Stijn Banner, Jannick Scroyen, Eveline Braeckman, Bart Vandijck, Frieda Corstjens, Marieke Baens, Raf Sanen, Stan Banner, Koen Stinkens, Tom Aerden.

DOMINIQUE VANMONTFORT

Op 7 februari 1996 promoveerde aan de K.U.L. Dominique Vanmontfort tot Doctor in de Toegepaste Biologische Wetenschappen met haar doctoraal proefschrift "Inhibin in the laying hen (Gallus domesticus): source, regulation and function".

Dominique Vanmontfort tijdens het behalen van de titel van Doctor

LIMBURGSE SUPERSTAR IN ALDENEIK

Vijf jaar geleden kocht veekweker Martin Penders van de Klauwenhof, gelegen in de verste draai van de Maas te Aldeneik, in Amerika tien diepvriesembryo's, afkomstig uit de beste bloedlijnen, die in draagkoeien werden ingeplant. Het resultaat viel enorm mee want deze ingeplant leverde vier vaarzen en drie

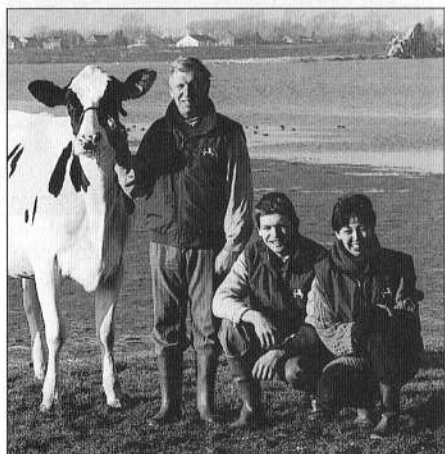
81

stiertjes op.

Eén van die vaarzen, "Rocktop Blackstar Gaye" is intussen uitgegroeid tot een mooie koe die straks ons land zal vertegenwoordigen op het Europees kampioenschap van de zwartbonte Holsteinkoeien in Brussel.

Het gaat hier om een zeer exclusieve wedstrijd waarvoor voorlopig twee Limburgse koeien zijn aangeduid. Het fokken van elitevee zit de Pendersen in het bloed. Vader Jules, ondertussen met rust, haalde indertijd met zijn roodbonte Leidastam in Brussel al een nationale titel. Vijf jaar geleden besloot zoon Martin om in de fokkerij naar de hoogste versnelling over te schakelen. Samen met zijn zus Josine en vader Jules richtte hij de coöperatie "Rocktop" op. In Amerika werden embryo's van de beste bloedlijnen gekocht. Het bedrijf Penders (Martin en vrouw Inge Beckers) telt vandaag twee afdelingen: het melkveebedrijf en het fokkerijgebeuren. De superkoe "Rocktop Blackstar Gaye E.T." heeft er intussen al een jaarproductie opzitten van ruim 12.000 liter melk, dat is tweemaal zoveel als een gewone goede koe.

82

De superstar van de Klauwenhof "Rocktop Blackstar Gaye E.T.". Verder op de foto vader Juul Penders met zoon Martin en dochter Josine.

Z.D.H. Dré I PRINS CARNAVAL 1996 MAASEIK

In de vorige eeuw toen er van helverlichte autowegen en elektrische huishoudapparaten nog geen sprake was bleef de openbare verlichting meestal beperkt tot enkele straatlantaarns in het centrum van de steden. Rond 1850 bestond de straatverlichting te Maaseik uit precies geteld 14 olielampen. Ongetwijfeld verhoogden de lantaarns het sfeerbeeld van de stad, doch qua openbare verlichting lieten ze erg te wensen over.

Het zou duren tot aan het einde van de eeuw vooraleer hier enige kentering zou optreden. Tijdens de zitting van de gemeenteraad in mei 1897 bogen de vroede vaders zich terdege over dit netelige probleem. Na rijp beraad werd besloten over te schakelen op gasverlichting, zoals dat in andere steden reeds lang gebruikelijk was. Dat men de zaak grondig bekeken had valt op te maken uit de gemeenteraadsbeslissing van april 1898. De stad zou een gasfabriek bouwen even buiten de Eikerpoort. Er kwam een gasleiding onder de straten en zelfs de Maasbrug werd met enkele fraaie gaskandelabers getooid. Het succes bleef niet uit. Spoedig waren er enkele honderden inwoners op de leiding aangesloten.

Elektriciteit.

Wanneer na de Eerste Wereldoorlog de prijs van de steenkool gevoelig de hoogte inging steeg de vraag naar elektriciteit. De gasproducenten kregen harde noten te kraken. Zij waren tenslotte gedoemd te verdwijnen. Tegen beter weten in bleef Maaseik bij zijn gasfabriek zweren. In 1920 drong de Bestendige Deputatie aan op de benoeming van een afgevaardigde in de intussen opgerichte Elektriciteitscommissie. Een jaar later, tijdens een bezoek van een afgevaardigde van de Provinciale Elektriciteitsdienst, gaf het stadsbestuur de mening te kennen naast de gasleiding ook een verdelingsnet voor elektrische stroom te willen aanleggen. Daarop

De stroomvoorziening te Maaseik

Mathieu Daemen 83

volgde een bijeenkomst van gemeentelijke afgevaardigden uit het Maasland. Er werd besloten een intercommunale op te richten. Doch wegens een contractuele verbintenis diende Maaseik het nog een aantal jaren te stellen met zijn gasfabriek.

In 1925 was het provinciaal hoogspanningsnet in de Maasvallei voltooid en beschikten de landelijke gemeenten over elektriciteit terwijl de bewoners van de stad Maaseik hiervan verstoken bleven. Tijdens de zitting van 12 februari 1925 werd uiteindelijk beslist een concessie te verlenen aan de "Société Générale Belge de Distribution Electrique". Deze zou de bestaande gasverdeling voor de nog resterende periode overnemen. Het provinciebestuur, niet gelukkig met de keuze van Maaseik, weigerde de beslissing goed te keuren en riep het schepencollege op het matje bij de Provinciale Elektriciteitsdienst, die aandrong op elektrificatie in stadsregie. Uiteindelijk zwichtte de Bestendige Deputatie, mede door het feit dat het stadsbestuur de Société Générale Belge kon overtuigen ook Heppeneert en Aldeneik aan te sluiten. Het duurde nog tot in januari 1926

vooral een deel van de stad elektrisch verlicht werd. Nog waren de problemen niet van de baan. Twee jaar nadat de Deputatie de concessie had goedgekeurd liet de vennootschap weten de exploitatie van de gasfabriek niet langer te kunnen voortzetten: per jaar werd er een verlies geleden van ca 40.000 fr. Uiteindelijk werd de fabriek met alle toebehoren verkocht aan een Waalse firma die ze ontmantelde (lees hierover het artikel van Martin Boonen "De Maaseiker gasfabriek 1898-1927", in: De Maaseikenaar; jg.14 1983 nr.4,p.2-18).

Bemoeienissen van de Duitse bezetter.

84

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werden zware lasten gelegd op de bevolking met als doel de bezetters een zo comfortabel mogelijk leven te laten leiden. Niet zelden werden de gemeenten verplicht de in beslag genomen gebouwen te voorzien van elektrische verlichting. Zo ook te Maaseik waar het stadhuis werd opgeëist. Gelukkig kon burgemeester Louis Driessen van de Kreischef bekomen

oude kabine Maaseik Majoor Aertsplaats indienstgesteld op 15 maart 1926

dat de bezetters de kosten van de installatie op zich namen. De stroom zou geleverd worden door de fabriek van Graadje Smeets. Helaas! De kosten waren voor rekening van de stad. Gelukkig bleef alles beperkt tot het stadhuis, zodat de leefbaarheid van de gasfabriek niet in het gedrang kwam. De Provinciale Limburgse Elektriciteitsdienst (PLED) gesticht op 22 februari 1921 zorgde voor de aanleg van de hoogspanningsnetten in gans de provincie, terwijl de gemeenten besloten zelf de laagspanningsnetten te bouwen en te exploiteren. Voor vele bleek die technische en commerciële onderneming een te zware klus, met grote energieverliezen en te zware kosten tot gevolg. Zo ontstond in 1930 uit noodzaak de Provinciale Intercommunale Elektriciteitsmaatschappij van Limburg (Interelectra). Zij zou instaan voor het beheer van de laagspanningsinstallaties van de gemeenten, die zelf eigenaar waren van het net. In 1973 kwam het dan tot een fusie tussen de PLED en Interelectra. Van dan af zou Interelectra ook de functie van stroomleverancier gaan vervullen. Het personeel van PLED, waaronder de Maaseikenaren François Crama, werkmeester en Emiel Jossels, hoofdelektriciën, kwam in dienst bij Interelectra.

Aanvankelijk traden slechts de kleinere gemeenten toe. Grotere gemeenten zoals Hasselt, St. Truiden en Maaseik waren gebonden aan een concessie-overeenkomst met een privé-ondernemer. Als laatste van de drie genoemde steden besliste Maaseik op 5 januari 1966 toe te treden. Van de 44 gemeenten die na de laatste fusiegolf tot stand kwamen zijn er thans meer dan 40 aangesloten bij Interelectra. Vanuit de voedingspunten werd de elektrische energie via de 10.000 Volt-netten getransporteerd naar de diverse verkooppunten, zoals de gemeentelijke transformatiecabinen. In 1963 werd er noodgedwongen

besloten tot de aanleg van een transportnet op 70 KV (70.000 Volt).

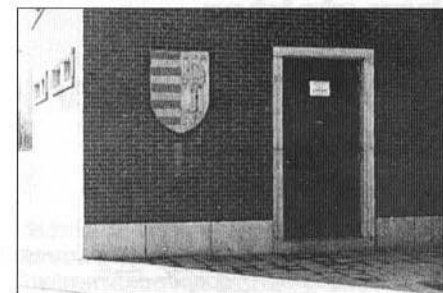
De 70 KV-post PLED te Maaseik in dienst. Op 23 december 1968 werd de 70 KV-post in de Tweede Straat te Maaseik in dienst gesteld. Gezien het belang van deze gebeurtenis voor de Maasstreek organiseerde de PLED een informatievergadering te Maaseik waarop, naast gouverneur Roppe, député Claessen, de arrondissements-commissarissen Dehaese en Dewael, burgemeester Claessens en zijn collega's van de Maaskant, afgevaardigden van de PLED en Interelectra aanwezig waren. De heer Penders, hoofdingenieur-directeur PLED verstrekte uitleg over de werking en de inrichting. Tijdens een receptie op het stadhuis schetste hij de evolutie van de stroomvoorziening in de streek. Wij lichtten hieruit volgende gegevens. Het verbruik van de Maaslandse gemeenten steeg van 2,3 miljoen KWh in 1930 tot 56,1 miljoen KWh in 1967. Vanuit de post Maaseik zullen de gemeenten: Maaseik, Ophoven, Kessenich, Kinrooi, Neroeteren, Molenbeersel en Rotem bevoorrad worden.

Verdeelstation Majoor Aertsplaats

De oorspronkelijke leveringscabine aan de Majoor Aertsplaats werd in dienst gesteld op 15 maart 1926. Na verloop van jaren was het verbruik aanzienlijk toegenomen en het aantal kortsluitingen in evenredigheid gestegen, zodat een verhoging van de capaciteit zich opdrong. Er werd geopteerd voor een volledig nieuw gebouw, esthetisch aangepast aan

de omgeving. De firma Brown Boveri kreeg de opdracht toegewezen. Gezien de beperking van de bouwoppervlakte: slechts 5 bij 9 meter, werd gekozen voor een smal celtype dat onderkelderd werd om het binnenbrengen en aansluiten van de hoog- en laagspanningskabels te vergemakkelijken.

Het compacte hoogspanningsgedeelte bestaat uit een volledig gesloten schakeltype BHA2-SD12 voor de eerste tien cellen, samengevoegd met drie extra-smalle cellen van het type RGB 17,5. Het

85

gesloten type biedt het voordeel een toevallige aanraking van de hoogspanningsdelen te voorkomen en een eventuele kortsluiting in een afgesloten ruimte af te zonderen. Voor verdere technische bijzonderheden verwijzen wij de geïnteresseerde lezers naar het Personeelsblad van Interelectra, nr. 1 1978. De totale investeringskosten werden geraamd op 6 miljoen fr. voor de stad Maaseik en 5 miljoen voor Interelectra. Er mag worden aangenomen dat met deze verwezenlijking de stroomvoorziening voor de stad geruime tijd verzekerd is.

Bibliografie:

- M. Boonen, De Maaseiker gasfabriek 1898-1927; De Maaseikenaar, 1983, nr. 4, blz. 2-18
- Interelectra 60 jaar Provinciale Intercommunale Elektriciteitsmaatschappij van Limburg, Hasselt, 1991.
- N. Kerckhaert en D. De Vleeschauwer, Zwart goud en wit licht in de Kempen, Brussel, '91, blz. 104-105, 147-148, 199-203
- Personeelsblad der Limburgse Energiebedrijven PLED- INTERELECTRA-PLIGAS (verschillende nummers)
- Personeelsblad van Interelectra (verschillende nummers)

Wij respecteren zoveel mogelijk woordenschat, stijl, zinsbouw en verhaaltrant van onze dokter Korsten.

Uit het dagboek van dokter Michiel Korsten (1702-1732)

86 H. Verheyen

Tijdens gemeenteraadszittingen kan het er soms "hard" aan toe gaan. Het blijft meestal bij "verbaal lawijt", "slaande argumenten" worden zelden gebruikt. Hoe méér een achtbare spreker overtuigd is van eigen gelijk en volslagen ongelijk van de tegenpartij, hoe harder verwijten en beschuldigingen klinken. Vroeger was dat ook zo. Michiel Korsten heeft er twee memorabele verslagen van in zijn dagboek genoteerd. Een voorval titelde hij als "Ruzie tussen de heren burgemeesters op het stadhuis." Het tweede luidt: "Van het degen trekken tussen drossaard Verschuyt en schout Perjens".

KEYVAGIE TUSSCHEN DE HEERE BORGMEESTERS OP 'T STADTHUYS
In de maand maart of begin april (1713) hebben de heren burgemeesters, te weten mijnheer Goyens en mijnheer Yerna onder mekaar "soo deftigh gekeeven" dat de ene, mijnheer Goyens, de andere, mijnheer Yerna, bij de nek gepakt heeft. Nadat men hen van mekaar had kunnen scheiden, heeft mijnheer Yerna zijn tegenstrever Goyens voor het gerecht gedaagd. Deze ruzie of dispuut was al een hele tijd gaande. Reden hiertoe was het kleine stadszegel. Burgemeester Craghs had te voren altijd dat zegel bij zich in huis om attesteren en andere kleine zaakjes te "attesteren". Nu wilde men dat dat zegel

op het stadhuis bleef. Craghs ging daarmee akkoord op voorwaarde dat de Heren van Luik dit ordonneerden. Baron Horion van de Prinselijke Raad werd speciaal gemandateerd om het geval op te lossen. Na alles onderzocht te hebben, besliste hij dat het kleine zegel op het stadhuis moest blijven. Alle klachten, die Yerna tegen Goyens heeft ingediend, heeft hij doen copiëren en zou hij meenemen naar Luik. Alle papieren liet hij met drie zegels toelakken in tegenwoordigheid van de burgemeesters Borman en de Haen. Burgemeester Yerna wil nu van de heren van de Raad bekomen dat die verzegelde papieren opengebroken worden en dat hij er een copie van krijgt. De leden van de Raad willen dit niet toestaan, tenzij het hun bevolen wordt door de Prinselijke Raad. En zo heeft Yerna het geval voorgebracht bij de heren schepenen van Luik, die wel al enkele mandaten hebben gezonden, maar er zich nu niets meer van aantrekken. Op 9 mei moeten Goyens en Yerna persoonlijk alle gegevens binnenbrengen in Luik en dat was pas op 16 mei bevolen. Rond 18 juli hebben de schepenen de (Magistrale) Rollen op het stadhuis doen openen en zijn onmiddellijk begonnen te procederen. De Burgemeester Goyens en Yerna, na "deftegh" tegen mekaar geprocedeerd te hebben, zijn tenslotte, dankzij Domdeken Celis, proost van Maaseik, tot overeen-komst en vrede gekomen, zo ik meen in de maand juli. Ik heb de indruk, dat wie het meest uitgegeven heeft, ook het meest kwijt is. *Burgemeesters vlogen in die tijd mekaar al eens, letterlijk en figuurlijk, naar de keel. Maar drossaard en schout maakten hun handen niet graag vuil, zij grepen wel naar de degen:*

VANT DEGEN TRECKEN VAN Mh VERSCHUYL ENDE Mh SCHOLTIS
Op 28 januari (1722) rond halfelf 's morgens had er een ontmoeting plaats onder het stadhuis tussen de heer drossaard Verschuyt en de heer schout Perjens. Na wat woorden met mekaar gehad te hebben, trokken zij de degen. De drossaard heeft de schout gekwetst aan de linkerhand tussen de vingers. Maar het is stil gehouden.
(wordt vervolgd)

Restaurant "De Posthoorn" te Maaseik terecht opgenomen in de gids "Streekbieren in Vlaanderen" deel 2

Thérèse Hendrickx-Godelaine 87

Jos Cels, die jarenlang journalist was, verwierf grote bekendheid met de gerechtelijke boeken die hij publiceerde, waaronder ook "De roof van de Rechtvaardige Rechters". Nadien gooidde hij het over een heel andere boeg. Als grote bierkenner schreef hij verschillende naslagwerken over deze door de Vlaming zeer geliefde drank.

Dat de streekbieren de laatste jaren erg in de lift zijn weet iedere Belg. Wij hebben immers de grootste variëteit biersoorten ter wereld, en dit dankzij onze streekbieren. Enkele maanden geleden kwam van de pers: "Streekbieren in Vlaanderen" deel 2. Net als in het eerste (1994) behandelt Jos Cels weer 15 gerenommeerde streekbieren en hun brouwerijen. De toeristische mogelijkheden in de buurt komen eveneens aan bod en iedere uitstap eindigt in een restaurant waar een gerecht met streekbier wordt bereid.

In dit tweede deel zijn drie Limburgse brouwerijen opgenomen: Opitter, Bocholt en Helchteren.

Blz. 35-36 lezen we het verhaal van de brouwerij Cornelissen uit Opitter en de geboorte van het Bosbier, product van de vierde generatie in brouwerij St. Jozef. Het toeristisch praatje (blz. 37-38) neemt ons mee van de Pollismolen in Opitter naar het Museactron in Maaseik, met een verwijzing naar Thorn. Maar met Maaseiker fierheid zien we dan (blz. 39) dat het culinaire deel "Kalkoen met Bosbier" een recept is van Isabelle Kraewinkels van restaurant "De Posthoorn" in de Bosstraat. De schrijver vermeldt o.a. "dankzij haar rijke kennis van oude, traditionele recepten is ze een autoriteit op het gebied van streekgastronomie."

We feliciteren Isabelle van ganser harte met deze verdiende eer.

Aw Mezeiker leedsjes en gedichsjes

88 Tony Van Wijck

*De bekker
sjit lekker,
sjit kook
in n'n hook.*

*Paerdsje besloeën
waem haef det gedoeën?
Jan van de Smieët
dae sjeët
dae stónk
det de hieël smis verzónk!*

*Druime is bedrog
en es-te in de bèd sjits
vungs-te 't 's mörges nog!*

*Kalegaat, kalegaat,
lek d'n hóng ze paersgaat!*

A A N V U L L I N G

Jules Gonthier

Aanvulling bij de portretjes getekend door kunstschilder Jules Gonthier (zie 'De Maaseikenaar' jg. XXVII, 1996, nr. 1, pag. 25 e.v.).

Via de heer J. Raedschelders-Gutschoven ontvingen we van mevrouw Gonthier volgende aanvullingen en verbeteringen bij de afgebeelde portretjes.

1. Robert Pieters,
2. Gaston Renson,
4. A. Lenaerts, 5. C. Van Mieghem-Vandenstein of M. Ballings-Volders?,
8. F. Kleynjans,
9. Guillaume Rutten,
15. Kapelaan J. Ceyskens.

Tevens vermelden we dat in de raadszaal van het stadhuis een "stadszicht" van J. Gonthier hangt.

Mevrouw Simone Swartenbroeckx, geboren te Maaseik als dochter van Henri Swartenbroeckx en Mathilde Delsupehe (zelf ook Maaseikenaarster van geboorte), schonk aan het D.C.M. de vrucht van haar jarenlange opzoekingswerk over de geschiedenis van haar voorgeslacht. Dit resulteerde in vier dikke boeken (samen ± 300 blz.) vol nauwkeurige genealogische gegevens, maar ook zo boeiend voorgesteld met vele verhalen en duidelijke foto's nl. de "Kroniek van de families Swartenbroeckx, Severyns, Jaspers, Delsupehe en Hendrix."

Bij het begin van het eerste deel vertelt S. Swartenbroeckx zelf "hoe het groeide". Ik citeer: "Ik heb altijd belangstelling gehad voor geschiedenis in het algemeen en ik voelde me steeds aangetrokken tot wetenswaardigheden in verband met heem- en familiekunde in het bijzonder. Twee mensen hebben uiteindelijk "de vonk doen overspringen" die haar tot het samenstellen van haar kwartierstaat aanzette: Dr. Jan Lindemans, directeur van het Hoger Normaalinstituut voor Landbouwhuishoudkunde te Laken, waar

Waardevolle schenking aan het Documentatie Centrum Maaseik

Marcel Hendrickx 89

de schrijfster studeerde en later ook onderwees, en haar tante Mimine Swartenbroeckx. Ze zouden beiden fier zijn indien ze het resultaat nog hadden kunnen bewonderen.

Al de geïnteresseerden in genealogie in het algemeen en het D.C.M. in het bijzonder danken Mevrouw Simone Kerkhofs-Swartenbroeckx van harte voor de waardevolle aanwinst.

*Mijn 4-delige "Kroniek der families
Swartenbroeckx, Severyns en Jaspers,
Delsupehe en Hendrix"
bied ik van harte aan
aan het "Documentatiecentrum"
van mijn geboortestad, Maaseik.*

Simone Swartenbroeckx

januari 1996

Liberalen winnen de gemeenteverkiezingen te Maaseik in 1866

90 Marcel Hendrickx

Bij deze verkiezingen op 30 okt. 1866 behaalden de liberalen 'n volledige overwinning. Wij geven hier de uitslag zoals die vermeld staat in het Liberaal weekblad "De Maaseikenaar" (4 jrg. - nr. 45, 3 nov. 1866).

Maar hoe is het u toch in de gedachten gekomen, mijn beminde heer Deken, dergelijke kandidaten te kiezen, zoo als eenen heer Gessler, eenen heer Meuwissen en eenen heer Moors? — Zoude het waar zijn dat de ernstige mannen zich verontwaardigd hebben door de uwen te willen ondersteund zijn?

Indien ik in uwe plaats geweest ware, mijn lieve heer Deken, zoude ik mij veel eerder zelfs op den rang gezet hebben in plaats van M. Meuwissen, ik zoude M. Leermackers, frater-Minister, aan M. Moors verkozen hebben, en M. Swennen, kappellaan, aan den heer Gessler.

Ziedaar, ten minste, ernstige en bekwame mannen, geestige en redekundige schrijvers, die op een grooten goeden uitval konden tellen.

Maar eindelijk 't is voorbij. Gij hebt eene buis gekregen en gij moet dezelve aannemen.

Ik bid u dus, beminde heer Deken, van dezelve zonder complimenten te aanvaarden en te gelooven, dat de Maaseykenaren u dezelve van harte present doen.

De goede God beware ons maar, dat hetgeen M. Moors aan eenen kiezer gezegd heeft, niet gebeure, dat is te zeggen, dat bijaldien de kandidaten van den Maaseykenaar gelukten, de doortochtige heer Deken dien zegespraal niet zoude kunnen overleven.

— Ik bid u, allerbeste vriend, niet zoo gezwind te sterven, want zulks zoude de Maaseykenaren die nog ter uwer beschikking een gansch magazijn buizen, van alle soorten, hebben, zeer bedroeven.

Wacht nog een weinig, en gij zult buizen krijgen zoo als gij er nog nooit gezien, nog genoten hebt. Ik spreek er u goed voor beste

Na de provinciale kiezing, zeide men dat het de kiezers der dorpen waren die voor de liberalen gestemd hadden en dat de kiezers der stad hunne stemmen aan de *voorstanders van het geloof* (!) gegeven hadden. — Wat zal men nu zeggen?..... Dat men de kiezers misleid heeft? Zegt zulks toch niet M, de Deken, want men zal u antwoorden dat deze alleenlijk de kiezers bedrogen hebben, die durven zeggen, dat zij in de hel komen indien zij voor de liberale kandidaten stemmen, en die in het publiek eener herberg het Christus beeld op de tafel leggen, tot den kiezer zeggende: indien gij voor de kandidaten van den Burgemeester stemt, stemt gij tegen *Dezen*.

In het verslag dat gij aan Monseigneur maakt, verzoek ik u voornamelijk aan zijne Hoogheid opmerkzaam te maken, als zich bijzonder onderscheiden te hebben, den zeer Eerwaarde Pater Dahman van het orde der kruisheeren. Deze dappere en waardige kruisheer, niet te vreden zijnde de kiezers van Maeseyck afte loopen, is nog naar Wurfeld stembriefjes gaan uitdeelen, dewelke, om meer bekoorlijkheden te geven, van de hand eener jonge dochter geschreven waren.

Deze verkiezingen gaven zoals gewoonlijk aanleiding tot zeer scherpe aanvallen en scheldpartijen in vermeld blad en in "De Waarheidsvriend" het weekblad van de tegenpartij. "De Maaseikenaar" valt in hevige bewoordingen de parochiegeestelijkheid aan nl. deken Polus, pastoor Van Dijck (Aldeneik) en pastoor Daemen (Heppeneert) Ook de "kruisbroers en de fraterkes" moesten het ontgelden.

Om de lezer een gedacht te geven van het gebruikte proza laten we 'n uittreksel volgen.

v

Hierdoor hebben de kiezers eene proef van onafhankelijkheid en vernuft gegeven hetgeen hoogst ten voordeele van onze stads-belangere zal strekken; door de strekkingen der klerikale partij af te keuren en door de liberale kandidaten te kiezen, hebben de kiezers van Maeseyck het recht behouden om onder de vrienden van wettigheid, voortgang en vrijheid, geteld te blijven.

Ziehier den uitslag der verscheidene stemmingen:

1ste kiezing. Stemmers: 204, witte briefjes 2.
Volsprekte meerderheid 102.

De Heeren: Nagels, schepen,	113 stem.
» Naus, schepen en voorzitter der burgerlijke gestichten,	112 »
» Nauwelaerts, directeur der middelbare school,	111 »
» Briërs, voorzitter van het armbureau,	110 »
» Lemmens, uitgaande raadslid,	96 »
» Meuwissen, Hendrik, Neg.	89 »
» Heyligers, Fr. oud-schep.	87 »
» Gessler, J. oud-schepen,	77 »

Dienstvolgens zijn de heeren Nagels; Naus; Nauwelaerts en Briërs, raadsleden benoemd.

Tevens drukken we het "bidprentje" af dat de liberalen in hun blad van 10.10.1866 publiceerden over hun tegenstanders.

2de kiezing: voor het gehucht Heppeneert. Stemmers 170, de heer Beckers, uitgaande raadslid, heeft bekomen 162 stemmen en is raadslid uitgeroepen.

3de kiezing, voor het gehucht Aldeneik. Stemmers: 189 — witte en geannuleerde briefjes 8. — Volsprekte meerderheid 91. De heer Vandeweert, uitgaande lid 113 stem. De heer Raedschelders, Joseph, 67 » De heer Vandeweert is dus in zijne betrekking van raadslid behouden.

4de kiezing, in vervang van een lid wiens mandaat in 1869 eindigt. Stemmers 188 — meerderheid 95. De heer Driane, Jean Melchior, 106 stem. De heer Moors, Hendrik, 76 » verloren stemmen 6 De heer Driane, Jean Melchior, is dus gemeente raadslid gekozen.

Verleden dinsdag overleed tot onze innigste droefheid, voorzien van eenige deftige buizen haar toegewezen door de rechtzinnige kiezers, na eene laatste kortstondige maar verpletterende kiesworsteling:

DE STADS KLERIKALE PARTIJ,

diep betreurd door alle hebzuchtigen en heerschzuchtigen, alsook door alle dwarsdrijvers en opstanders tegen de wet, alsmede door de leden van den vroeger afgestorven konservatieven club en de aanhangers van den Maeseycker Leugenvriend.

Dat zij ruste in vrede.

Namens de treurende vrienden,
Broer Hendrik,
Papa Piro en Wauwel Jan.
LIJKLIJDENS.

ALGEMEENE KENNISGEVING.
Met verschooning van rouwbeklag.

Verbroedering der oudgedienden van de 3de brigade "Rumbeke" Noord-lerland bezocht Maaseik

92 Thérèse Hendrickx-Godelaine

De sectie Limburg van bovengenoemde verbroedering, waarvan de heer Jules Gutschoven ere-voorzitter is, richtte op 26 september 1995 een bezoek aan Maaseik in. Na ontvangst in het cultureel centrum Achterolmen vertrokken een 50-tal aanwezigen met het toeristisch treintje, onder leiding van Sabine van Dinter en ondergetekende, om Maaseik, waar velen nog nooit geweest waren, te leren kennen. Via Aldeneik werd het centrum bereikt. Op het programma stond het bezoek aan het Museactron en aan de maquette van Maaseik 1672. Het treintje "De Sajelaer" was weer het aangewezen vervoermiddel om Achterolmen te bereiken voor het middagmaal. Het 1ste Bon. van de 3de Inf. Brig. was al in Maaseik geweest en wel tussen mei en oktober 1946, terugkerend uit de streek van Aken. In Maaseik bleef toen de eerste

na de oorlog opgerichte nederlandsstalige brigadeschool voor actieve onder-officieren, totdat deze later naar Zedelgem werd overgebracht. De vroegere kazerne aan de Diestersteenweg werd gesloopt om plaats te bieden aan het internaat van het gemeenschapsonderwijs.

Abonnementen (of geschenkabonnementen) steeds verkrijgbaar door storting op nr. 001-0678921-94 tnv De Maaseikeaar, Verloren Kost 86, 3680 Maaseik, met vermelding: abonnement of geschenkabonnement voor... (naam + volledig adres), of zie bijliggende wenskaart. Benelux: 400 fr. Overige landen: 500 fr. Een steunabonnement kan vanaf 1.000 fr. Abonnees worden verzocht hun eventuele adreswijziging mee te delen aan ons redactielid John Golsteyn, Verloren Kost 86, B-3680 Maaseik. Tel 089/565758.

Iedere auteur blijft verantwoordelijk voor het door hem ingestuurde artikel. Geen uittreksel, afdruk of overname uit "De Maaseikenaar" mag geschieden zonder bronvermelding.

Teksten voor volgende editie vóór 1 juni 1996 aan Tony Van Wijck, Maastrichtersteenweg 11, 3680 Maaseik

De Redactie

Harry Beenders
Theo Beenders
Jaak Bergers
Martin Boonen
John Golsteyn
Herman Hendrix
Tony Van Wijck
Jacqueline Wolfs-Godermans

Medewerkers

Mathieu Daemen	Aug. Janssen
Raymond Driessen	Miel Opdenacker
Marcel Hendrickx	Jozef Peters
Thérèse Hendrickx-Godelaine	Mon Raetschelders
Jacques Hellings	Hendrik Verheyen
Piet Henkens	